

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I ИЗВЪНРЕДНА СЕСИЯ

Брой 11

София, четвъртък, 24 септемврий

1931 г.

15. заседание

Срѣда, 23 септемврий 1931 година.

(Открито отъ председателя С. Стефановъ въ 17 ч. 5 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Отр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:
Коста Сидеровъ, Михайлъ Бойчиновъ, Христо Мирски, Атанасъ х Поповъ, Григоръ Василевъ, Христо Родевъ, Христо Статевъ, Георги Чернооковъ, Стойко Илиевъ, Никола Стамболиевъ, Стефанъ Петковъ, Стефанъ Цановъ, д-ръ Тодоръ Кулевъ, Панайотъ Деневъ, Иванъ Цанковъ, Йорданъ Косачевъ, Стойко Славовъ, Иванъ Дуковъ, Али Мустафовъ, Георги Юртовъ, Коста Лулчевъ, Стамо Пулевъ, и Андрей Ляпчевъ 209

Протестъ отъ парламентарната група на Работническата партия по поводъ 8 години отъ септемврийскитѣ събития презъ 1923 г. и противъ забраната на събранията за амнистия и съ искания на амнистия, премахване закона за защита на държавата, легализиране на работническитѣ

организации и пр. (Прочитане отъ народния представител С. Димитровъ) 210

Случки: 1) Напускане за половинъ часъ заседателната зала отъ народнитѣ представители отъ парламентарната група на Работническата партия въ знакъ на протестъ по случай 8-годишнината на септемврийскитѣ събития презъ 1923 г. 210

2) Напускане заседателната зала отъ народнитѣ представители отъ парламентарната група на Работническата партия и отъ нѣкои земеделци при започване речта на А. Ц. Цанковъ. 214

Законопроектъ за контролъ върху картелитѣ и монополнитѣ цени. (Първо четене — продължение разискванията) 210

Дневенъ редъ за следващото заседание 223

Председателъ: (Звъни) Присѣствуватъ нужното число народни представители, за да се счита заседанието за законно. Откривамъ заседанието.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Ангеловъ Боянъ, Близнаковъ Христо, Бойчиновъ Михайлъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Трифонъ Куневъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Георгиевъ Георги, Георгиевъ Стоянъ Йовевъ, Георгиевъ д-ръ Христо, Гюровъ Лона, Даскаловъ Стефанъ, Деневъ Панайотъ, Дилиановъ Минчо, Димитровъ Василь, Димитровъ д-ръ Димитровъ, Дичевъ Петко, Домузиевъ Василь, Желябовъ Жеко, Игнатовъ Тодоръ, Инглизевъ Ивакъ п. Арсовъ, Йонетовъ Георги, Каназирски Георги, Кемилевъ Никола, Козевски Василь, Константиновъ Тома, Косачевъ Йорданъ, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Сава, Ляпчевъ Андрей, Маджаровъ Рашко, Мирски Христо, Молловъ Владимиръ, Мошановъ Стойчо, Мустафовъ Али, Нейчевъ Адамъ, Неновъ Атанасъ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Стефанъ, Петровъ Дойчинъ, Пулевъ Стамо, Савовъ Сава, Сакъзовъ Янко, Славовъ Кирилъ, Славовъ Стойко, Статевъ Христо, Филиповъ Стоянъ, Франгя д-ръ Александъръ, Хайруловъ молла-Юсеинъ, Христовъ Димитъръ, Цачевъ Цачо и Юртовъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото на Камарата е разрешило отпуски на следнитѣ г. г. народни представители:

На г. Коста Сидеровъ — 1 день;
На г. Михайлъ Бойчиновъ — 3 дни;
На г. Христо Мирски — 3 дни;

На г. Атанасъ х. Поповъ — 1 день;
На г. Григоръ Василевъ — 1 день;
На г. Христо Родевъ — 2 дена;
На г. Христо Статевъ — день;
На г. Георги Чернооковъ — 1 день;
На г. Стойко Илиевъ — 2 дена;
На г. Никола Стамболиевъ — 1 день;
На г. Стефанъ Петковъ — 2 дена;
На г. Стефанъ Цановъ — 3 дни;
На г. д-ръ Тодоръ Кулевъ — 3 дни;
На г. Панайотъ Деневъ — 3 дни;
На г. Иванъ Цанковъ — 3 дни;
На г. Йорданъ Косачевъ — 1 день;
На г. Стойко Славовъ — 4 дни;
На г. Иванъ Дуковъ — 1 день;
На г. Али Мустафовъ — 3 дни;
На г. Георги Юртовъ — 3 дни;
На г. Коста Лулчевъ — 2 дена и
На г. Стамо Пулевъ — 4 дни.

Народниятъ представител г. Андрей Ляпчевъ се е ползвалъ съ повече отъ 20 дни отпускъ. Сѣщиятъ е подалъ заявление, съ което иска да му се разреши 60 дни отпускъ по болестъ.

Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Обаждатъ се отъ мнозинството: Меншество е!

С. Момановъ (д. сг): (Къмъ мнозинството) Какъ може това нѣщо! Кога е било това?

Председателъ: Минаваме къмъ дневния редъ...

С. Димитровъ (раб): Г. председателю! Искамъ думата преди дневния редъ.

Председателъ: Имате думата.

С. Димитровъ (раб): Ще прочета единъ протестъ отъ името на Работническата парламентарна група. (Чете)

„Г. г. народни представители! Преди осемъ години българската буржоазия предприе бѣсенъ походъ срещу жизненитъ интереси на трудещитъ се маси, като този походъ тя придружи съ кървавъ тероръ, за да смаже съпротивата на трудещитъ се и тая на тѣхнитъ класови организации.

„Въ отговоръ на този безогледенъ походъ маситъ отъ градове и села отговориха съ своята масова борба. Така дойде септемврийското въстание презъ 1923 г. Работниците и селянитъ дадоха безброй скѣпи жертви въ убити, ранени, емигрирали и въ затворитъ. И днесъ емигрантскитъ лагери и тюрмитъ сѣ пълни съ работници и селяни. Цѣла трудеща се България вече години наредъ иска пълна и безусловна амнистия на политическитъ затворници и емигранти, премахване закона за защита на държавата, държавна издрѣжка на пострадалитъ презъ събитията работници и селяни, легализиране на поставенитъ извънъ законитъ работнически организации и пр.

„Презъ септемврий 1923 г. трудещитъ се у насъ дадоха най-много жертви и загуба днесъ, въ годишнината на тази дата, тѣ още по-масово и мощно водятъ борба за горнитъ свои искания. Правителството, обаче, забранява борбата на маситъ за тѣзи тѣхни жизнени искания. То плю на всички предизборни обещания и днесъ упражнява безогледенъ тероръ срещу всѣка борба на маситъ, включително и срещу борбата за амнистия.

„Ние протестираме противъ забраната на борбата и събранията за амнистия и заедно съ всички трудещи се извикаме:

„Пълна и безусловна амнистия! Премахване на закона за защита на държавата! Легализиране на поставенитъ вънъ отъ законитъ работнически организации! Държавна издрѣжка на пострадалитъ отъ събитията работници и селяни и тѣхнитъ близки! Съдъ за деветоюнцитъ и палачитъ на народа!

„Долу терора надъ работническата класа и нейнитъ класови организации!

„Поклонъ предъ паметта на убититъ следъ 9 юний работнически и селски депутати, като Хараламби Стояновъ, Димо х. Димовъ, Петко Петковъ, Никола Яневъ, Петрини и пр.

„Поклонъ предъ паметта на падналитъ въ събитията хиляди работници и селяни!

„Долу фашистката диктатура!

„Да живѣе работническо-селското правителство!“ (Ръкоплѣскания отъ работниците)

Въ знакъ на протестъ напушаме за половинъ часъ залата. (Всички работнически представители излизатъ отъ залата. Оживление)

Б. Ецовъ (д): Рекламата е душата на търговията.

Председателъ: Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за контролъ върху картелитъ и монополнитъ цени — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Цвѣтко Бобошевски.

Обажда въ се: Отсъствува.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоянъ Момчиловъ.

С. Момчиловъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Голѣмото значение, което стопанскиятъ животъ има за спокойствието на държавата и преходътъ отъ затвореното стопанство къмъ откритото създадохъ известна промѣна въ схващанията, считани отъ вѣкове за правовѣрни. Докато въ началото на този вѣкъ още се водѣха спорове, дали държавата може и дали трѣбва да се намѣси въ икономическитъ борби между стопанскитъ съсловия и се мѣчеха да намѣрятъ начинъ да оправдаятъ една намѣса, сега, особено следъ събитията отъ 1914 г., по този голѣмъ въпросъ споръ нѣма. И нашето правителство въ случая има привилегията по този голѣмъ принципаленъ въпросъ да нѣма противници. Всички, отъ лѣво

до дѣсно, като изключимъ г. г. комуниститъ, сме съгласни, че държавата не може да остане безучастенъ зритель въ остриятъ стопански борби, че трѣбва да се намѣси и да се помѣчи да модифицира или по-право да канализира известни стопански движения. И ние, представителитъ на либералната мисль, сме направили известна еволюция отъ правоебърното схващане на Адамъ Смитъ и считаме, че известна намѣса на държавата въ нѣкои твърде остри борби е не само възможна, но и наложителна. Но бързамъ да добавя, че стопанскитъ закони иматъ свой особенъ характеръ; тѣ не се създаватъ само по желанието на законодателя. Стопанската материя е особено деликатна, тя мѣчно се подава на намѣсата на държавната власть и затова, когато тази власть се намѣсва, трѣбва да бѣде много внимателна. Една безогледна, прибрзана или необмислена намѣса често пѣти дава точно обратни резултати. Стопанскиятъ животъ е като единъ потокъ и ако не го канализирате, а му препрѣчите пѣтя, той намира начинъ да продължи пѣтя си: или ще мине подъ земята, или ще заобиколи, и може да причини по-голѣми поражения, отколкото ако бихте го оставили спокоенъ.

Следъ тѣзи нѣколко вѣжливи думи за трудността на една намѣса на държавната власть въ стопанския животъ и за голѣмото внимание, съ което трѣбва да стане тѣ, пристѣпвамъ къмъ сѣщността на материята.

У насъ картелитъ станаха на мода отъ предизборния периодъ. Голѣмъ шумъ се вдигна, едвали не тѣхъ изкараха виновни за всички стопански бедствия, които преживява нашата страна. Много хора, които не знаятъ какво е картелъ, говорятъ противъ картелитъ. И сега, когато една борба противъ картелитъ намѣри голѣма популярностъ между народа, макаръ че въ България има 3 или 4 картели, правителството е принудено да издѣе съ единъ законопроектъ, заглавието на който е „Законопроектъ за контролъ върху картелитъ и монополнитъ цени“.

Малко по-друга трѣбва да бѣде и целта на законопроекта, и неговото заглавие. Никой отъ насъ не е на противно становище, че известни злоупотрѣбления на известни срѣди съ тѣхното благоприятно стопанско или силно финансово положение трѣбва да намѣрятъ отпора на организираната държавна власть. Но не сѣ картелитъ единствената причина за тѣзи явления, за тѣзи остри стопански борби, за тѣзи лишения и за това използване податнитъ сили на широкитъ слоеве на обществото. Та, повтарямъ, ако у насъ трѣбва да се направи известно регламентиране, ако у насъ трѣбва да се уреди стопанскиятъ животъ, това трѣбва да стане на една много по-широка, на една много по-голѣма база. И позволявамъ си да подчертая мисльта на г. Минчо Деляновъ, който вчера тукъ каза, че не може и не трѣбва съ едни изолирани законодателства да се процедира, а че трѣбва една стопанска система, една стопанска политика, единъ стопански планъ.

Въпросътъ за регламентиране картелитъ е въпросъ не толкова на законодателство, колкото на една стопанска политика. И когато уреждаме този въпросъ, ние трѣбва да се вземемъ, трѣбва да нагодимъ и всички останали близки до тази материя закони, които биха оказали, могатъ да окажатъ известно влияние върху картелитъ или въобще върху индустрията. Имаме законъ за насърчение мѣстната индустрия, имаме законъ за митническата тарифа и редъ други сродни и близки закони, които трѣбва да бѣдатъ нагодени съобразно общия стопански планъ на държавата.

Картелитъ сѣ едно явление на стопанския животъ, г. г. народни представители, плодъ на икономическата концентрация, която забелязваме и въ индустрията, и въ търговията въ последнитъ години на XIX вѣкъ и въ началото на XX вѣкъ. Тази концентрация се дължи на развитието на техниката, на развитието на транспортнитъ средства. Концентрацията въ индустрията, която събира на едно мѣсто съ хиляди работници, дава голѣма двигателна сила, мощни машини, голѣмо производство и принуждава индустриалеца да произвежда колкото се може повече и да търси колкото се може по-широки пазари за своитъ произведения. Въ това отношение индустриалецътъ е облекченъ отъ развитието на транспортнитъ средства. Докато въ началото на миналия вѣкъ индустриалнитъ произведения имаха ограничени пазари, поради невъзможността на транспорта, сега индустриалнитъ произведения отъ Европа могатъ да отидатъ въ далечния Изтокъ, могатъ да отидатъ въ Австралия, въ Южна Америка — цѣлиятъ свѣтъ е тѣхниятъ пазаръ. Тази възможностъ, голѣмитъ срѣдства, съ които индустриалнитъ предприятия разполагатъ сега, голѣмото производство, на което трѣбва да се търсятъ пазари — тѣ родиха, тѣ дадохъ бѣлъ на картелитъ.

Отначало тѣзи съглашения, негласни, гласни, се явиха, за да се премахне разрушителната, прекалено голѣмата кон-

курения и да се намали индустриалният риск. Майка на картелитъ — това сж голѣмитъ индустриални страни. Тамъ се и повдигна първоначално въпросътъ за регламентация на картелитъ, въ странитъ съ голѣма индустрия, въ странитъ, които търсятъ не само вътрешни, но и външни пазари за своитъ произведения. Тамъ картелитъ имаха, тъй да се каже, дейностъ въ две направления: отъ една страна, тѣ се мъчеха да подобрятъ положението си на вътрешния пазаръ, а, отъ друга страна, чрезъ подобрешието на положението имъ на вътрешния пазаръ тѣ се мъчеха да завоюватъ външни пазари за националното стопанство. Въ това отношение държавата ги насърдава. Въ Германия има принудително картелиране на известни индустрии: калиевата, въглищната, минната индустрия и т. н. Въ Америка има законъ отъ 1920 г., съ който се насърдиха картелитъ, които иматъ обектъ външната търговия, които иматъ обектъ износа. Особено следъ войната регламентирането на картелитъ въ държавитъ съ голѣми индустрии доби едно по-голѣмо разширение.

Така ли е въ случая у насъ? У насъ, както казахъ, нѣмаме много картели. Отъ една статистика на Народната банка се вижда, че у насъ има 9 картели, отъ които съ по-голѣмо значение едва ли има три или четири: картелътъ на захарнитъ фабрики, картелътъ на пивоваритъ, картелътъ на желѣзната индустрия — гвоздентъ — и други дребни, безъ значение.

Захарниятъ картелъ — него мъчно могатъ да го регламентиратъ съ законъ. Когато му опредѣляте цената на суровия продуктъ, вие слагате вече известни граници, известни рамки на намѣсата на държавата. Картелътъ на пивоваритъ тоже е съ много ограничено значение. Неговиятъ продуктъ не е отъ първа необходимостъ, не е продуктъ, безъ който се не може. Та ако у насъ може да се говори за известна намѣса на държавата въ въела на индустриални, които използватъ конюнктурата, би трѣбовало повече да се обърне внимание на известни предприятия, които, безъ да сж картели, използватъ своето положение, използватъ главно митническата бариера, която е вдигната въ тѣхна полза отъ протекционизма, който имаме у насъ. Въ това отношение има известни законни постановления. Когато прегледахъ законопроекта, констатирахъ, че той е заимствуванъ въ много свои постановления отъ чуждото законодателство, главно отъ германското — много негови постановления сж заети отъ това последното. Безспорно, има и нѣкои мѣстни, български нововъведения, но, за голѣмо съжаление, трѣбва да констатирамъ, че тѣ не сж отъ най-сполучливитъ.

Трѣбва да напомня, г. г. народни представители, че пакетина законитъ сж нѣщо относително. Дали единъ законъ е добъръ или не, се гледа съобразно условията, при които ще се прилага. Тукъ азъ не мога да не напомня мисълта на Монтескьо въ неговото *Esprit des lois*, че законитъ се мѣнятъ и трѣбва да се мѣнятъ споредъ културнитъ условия, ако щете, дори и споредъ географската дължина и ширина на дадена страна; законитъ сж едно растение, което мъчно може да се пренася и мъчно може да вирѣе на чужда почва.

Голѣмитъ индустриални държави сж били много внимателни, когато сж уреждали тази материя. Въ най-голѣмата индустриална сила дори тая материя не е уредена. Тамъ оставатъ обикновенитъ граждански закони да уреждатъ въ всѣки отдѣленъ случай стопанскитъ конфликти. Тамъ не фаворизиратъ картелитъ. Тамъ считатъ картелитъ като известна прѣчка за свободнитъ стопански отношения на хората, като прѣчка на свободната търговия, но не обикновеното законодателство е достатъчно силно — разбира се, когато се прилага отъ добри и опитни сѣдии — за да попрѣчи на известни злоупотрѣбления.

Въ Франция, напримѣръ, е имало единъ проектъ за законъ, обаче и тамъ тая материя не е уредена по законодателенъ редъ. Въ Франция има въ наказателния законъ два текста, които уреждатъ материята и които се прилагатъ само въ случай на злоупотрѣбление.

Въ Съединенитъ щати материята се регламентира различно, споредъ законодателството на отдѣлнитъ щати. Най-новъ въ Европа е германскиятъ законъ, отъ кѣдето, казахъ, сж заети повечето постановления на законопроекта, за да не кажа, че сж просто преведени.

Повтарямъ, чуждото законодателство, уредено, постановено съ огледъ на други икономически и индустриални условия, мъчно може да има у насъ своето приложение и затова законопроектъ за контролъ върху картелитъ и монополнитъ цени, който ни е предложенъ за обсъждане, мъчно можемъ да приемемъ въ този му видъ, въ който ни се дава, че ще може да даде каквито и да било резултати.

Чл. 1 отъ законопроекта дава дефиниция, какво нѣщо е картелъ. Казахъ, че картелитъ у насъ сж малко и тѣх-

ното значение въ стопанския ни животъ не е така голѣмо, както другадѣ. Тѣ сж, така да кажа, черното куче, което трѣбва да се убие, защото много говорятъ противъ него. Говори се на народа за борба срещу картелитъ; минава два-три месеца; народътъ очаква стопански мѣрки, за да се подобри неговиятъ халъ и ние му даваме сега единъ законъ.

Чл. 2 говори за предприятията, които иматъ монополно положение въ стопанския животъ у насъ. А у насъ повечето отъ тѣхъ сж предприятия, които, повтарямъ, използватъ постановленията на закона за насърджение на мѣстната индустрия. Съ чл. 2 отъ законопроекта се дава дефиниция, кога едно стопанско предприятие се намира въ монополно положение. А въ третата алинея на сѣщия членъ се казва: (Чете) „Кои предприятия се намиратъ въ монополно положение, опредѣля комисията по картелитъ при Министерството на търговията, промишлеността и труда“.

Минавамъ върху общитъ бележки по процесуалната частъ на законопроекта. Прави ми впечатление, г. г. народни представители, че се отваря една много широка врата за намѣсата на чисто административни или сѣдебно-административни комисии — това, което го нѣма въ нѣкое почти чуждо законодателство. Дава се на комисията не само известна административна властъ, но й се дава почти неограничена сѣдебна властъ, да налага известни наказателни санкции, което, безспорно, не може, съ огледъ на българскитъ условия, да бѣде много целесъобразно. Въ Германия, страна съ много по-друга култура, съ развито обществено мнение, което не може да допусне известно злоупотрѣбление на който и да било органъ на административната властъ, картелниятъ сѣдъ се състои отъ заклетъ сѣдии, отдѣление отъ икономическия сѣдъ на Райха: тамъ за сѣдебни заседатели сж избрани лица отъ икономическитъ сѣди. И въ картелната комисия, която се предвижда въ законопроекта, и въ картелния сѣдъ, ще видите, че преобладаватъ чиновници главно. Както щете, но чиновници, особено висшитъ чиновници, които сж политически лица, не могатъ, за България поне, да дадатъ достатъчна гаранция, че ще процедиратъ съвършено безпристрастно, по начинъ, който стои надъ всѣко съмнение. Не искамъ да хвърля обиди върху когото и да било, но такива сж българскитъ условия, а когато законодателствувате, трѣбва да имаме предъ видъ и ченно тѣхъ.

(Народнитъ представители отъ Работническата група влизатъ въ залата. Оживление)

Ц. Стоячевъ (з): Стачката се свърши.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Безъ намѣсата на министра на търговията!

Председателътъ: (Звъни)

С. Момчиловъ (нац. л. о): Повтарямъ, това постановление на алинея трета отъ чл. 2, което дава право на картелната комисия да опредѣля кое предприятие е монополно или не, ще даде възможностъ на известни хора съ зла воля — не знаемъ кой ще прилага закона, може би единъ ще го пише, а другъ ще го прилага — да злоупотрѣбаватъ съ своята неограничена властъ. Въ тая комисия, която се състои отъ главния секретаръ на Министерството на търговията, за председател, отъ двама началници на отдѣления при сѣщото министерство и още три лица, представени отъ търговско-индустриалнитъ камари, решаващъ гласъ при равноголасие има председателятъ. Значи, трима чиновници по висшегласие ще могатъ да взиматъ известни решения и да се налагатъ. Какъ искате, но за българскитъ условия това не е нито целесъобразно, нито дава достатъчна гаранция за безпристрастие.

Министъръ Г. Петровъ: Защо другадѣ да дава гаранция, а у насъ да не дава — това не мога да разбера!

С. Момчиловъ (нац. л. о): Г. министре! Знаете, че порано имамъ известни закони съ административна юрисдикция. Не ме карайте да напомнямъ за нѣкои закони отъ преди 1923 г. — за закона за отчуждаване здания за обществена и държавна нужда, за закона за т. з. с. и. най-после, за закона за сѣдене и наказание виновницитъ за народната катастрофа — за прочутия чл. 4 — които дадоха възможностъ на много хора съ зла воля да злоупотрѣбаватъ съ правото, което бѣше дадено на административнитъ органи. Да не говоря за подкупитъ, които се вземаха даже, да не говоря за преследването на политическитъ противници. А отъ 1921 г. до 1931 г. много малко вода е изтекла въ България, за да мислимъ, че българскитъ нрави

толкова сж се облагородили, че на тая осъдителна практика на миналото ще ѝ се сложи край.

А. Капитановъ (з): Вие поне нѣмате картели. Защо разправяте за тѣхъ?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Вѣрно е, че ние нѣмаме картели, но азъ съмъ дошелъ на трибуната не да защитавамъ картелитѣ, а да ви покажа, че съ този законопроектъ вие искате да направите само ударъ въ водата, който ще направи нѣколко опръсквания, ще опръска нѣколко души, но който нѣма да ви даде резултати.

П. Попивановъ (з): Кажете начини.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Ще ви кажа, ще дойда и до тамъ — имайте малко търпение.

П. Попивановъ (з): И азъ съмъ отъ невѣрующитѣ. Искамъ да видя новитѣ начини. Покажете ги.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Ще дойда и тамъ — имайте малко търпение. На тази картелна комисия се даватъ твърде голѣми права. Най-напредъ ней се дава правото да обявява кое предприятие е монополно и кое не, значи, кое предприятие ще бѣде подъ режима на закона и кое нѣма да бѣде.

По-нататкъ, чл. 7 задължава тия предприятия, които сж подъ режима на закона, да представятъ гаранция за глобитѣ, които евентуално ще бѣдатъ налагани — една гаранция, която ще се движи отъ десетъ хиляди лева до единъ милионъ лева. Тази картелна комисия ще има суверенното право, безапелационно да опредѣля размѣра на гаранциитѣ. Оставямъ на васъ по-нататкъ да си представите какво би могло да стане, до какви пазарлъци можемъ да дойдемъ или пъкъ какви скрити цели и намѣрения ще преследва тая комисия по-нататкъ, желайки да удари тогава или оногава, като опредѣля размѣритѣ на залозитѣ.

Тая комисия, която, освенъ тия две работи, ще има правото да налага санкции, ще има още и следнитѣ права: да нормира цени, да иска намаление на мита и т. н. Преди всичко постановлението въ законопроекта за паричния залогъ, който ще се иска отъ индустриалнитѣ предприятия за гаранция на глобитѣ, не издържа критика. Кое българско предприятие въ тия лоши икономически условия, въ които се намираме сега, може да издържи да му отлѣпите отъ капитала 500.000—600.000—800.000—1.000.000 л., да ги вложи като мъртавъ залогъ и да може да продължава да работи или, най-малкото, да не изпита едно сътресение? При тия високи лихви, които имаме у насъ, индустриалецътъ, който е имобилизиранъ, който е затворилъ мъртви пари за тоя залогъ, ако е могълъ да направи туй нѣщо, ще си трупа лихвитѣ пакъ върху цената на своитѣ произведения. И вие не можете да му откажете това право, защото, по силата на вашето законодателно постановление, той е принуденъ да имобилизира такава частъ отъ своя капиталъ.

А. Кантарджиевъ (д): Да не влиза въ картела тогава.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Ама нѣма картели у насъ. г. Кантарджиевъ!

Н. Стамболиевъ (з): Ама че нѣма картели! Вие на Марсъ ли сте били!

С. Момчиловъ (нац. л. о): Има едно нѣщо, г. Кантарджиевъ, че съ този законопроектъ не се урежда положението на картелитѣ само, но и на всички други индустриални предприятия, за които комисията би могла да каже, че иматъ монополно положение въ страната.

Н. Стамболиевъ (з): Изглежда, че вие на Марсъ сте живѣли. щомъ твърдите, че нѣмало картели въ България. Тази дума „картелъ“ е добила вече гражданственостъ у насъ.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Азъ не живѣя на Марсъ, но това, което говоря тукъ, съмъ го проверилъ.

Най-сетне, г. г. народни представители, съставътъ на картелния съдъ, така както е опредѣленъ, сжщо така не дава достатъчна гаранция на една съдийска безпристрастностъ. Въ него влиза само единъ съдия отъ карьерата, членъ на Върховния административенъ съдъ. Всички други сж пакъ чиновници. И тази втора инстанция решава окончателно всички въпроси.

Г. г. народни представители! Повтарямъ, така, както е законопроектътъ, нѣма да даде резултатъ, само ще

можемъ да кажемъ, че създадохме законъ противъ картелитѣ, че водимъ борба съ тѣхъ, но това, което иска народътъ — поевтиняване на живота — нѣма да се получи дотогава, докогато ние сме оградени съ една митническа стена, докато не се ревизира законътъ за насърчение на мѣстната индустрия . . .

С. Димитровъ (раб): Докато съществува фашистката диктатура. (Оживление)

А. Кантарджиевъ (д): (Къмъ С. Момчиловъ) Вие противъ интервенцията на държавата ли сте?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Ако бѣхте слушали отначало, щѣхте да разберете.

А. Кантарджиевъ (д): Не можахъ да разбера.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Не искате да разберете.

А. Кантарджиевъ (д): Азъ много добре Ви разбирамъ.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Групата, отъ която азъ изхождамъ, повтарямъ — трѣбва да сложа точка на i-тата — счита, приема, че държавата трѣбва да се намѣси въ тия остри стопански конфликти, но не съ едно книжно законодателство, а съ дѣла.

А. Кантарджиевъ (д): Какви сж дѣлата?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Когато критикувамъ законопроекта, ще ви посоча лѣтя, по който ще излѣземъ отъ това положение.

А. Капитановъ (з): По неписани закони не можемъ да ходимъ. Ние ги пишемъ най-напредъ.

Председателъ: (Звъни)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Какво дадохте въ вашето тримесечно властвуване?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Каквото вие дадохте. Поне въ наше време не се говорѣше за телефончета.

Н. Стамболиевъ (з): Тогава се разправяше за орѣхovitѣ трупи. На тази тема недейте приказва.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Този, който е писалъ законопроекта, или който го е превеждалъ, е налучкалъ до нѣкъде срѣдствата, но не ги е сложилъ като срѣдства, а ги е сложилъ като санкции.

А. Бояджиевъ (раб): Понеже се подмѣта за телефончета, азъ казвамъ, че и сега има за какво да се говори.

П. Попивановъ (з): И се прехвърлятъ кѣшитѣ на женитѣ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: (Къмъ Асенъ Бояджиевъ) То не е Ваша работа.

А. Бояджиевъ (раб): То не е наша работа, но то е работа на народа, и ние го съобщаваме тукъ, за да го знае той.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Асене! Окопите ли се отъ стачката?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Въ п. 2 на чл. 13 се дава право на комисията да поиска отъ министра на финанситѣ намаление на вноснитѣ мита и най-после въ п. 4 се дава правото да отнеме индустриалнитѣ облаги. Това сж само срѣдства, а въ законопроекта сж сложени като санкции. Азъ ги предлагамъ като срѣдства.

А. Кантарджиевъ (д): Тѣ сж предвидени като срѣдства.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Това е въпросъ на разбиране, г. Кантарджиевъ. Азъ добре разбирамъ въпроса: за известно неподчинение на нормитѣ, вие предлагате санкции. Така, както е сложено туй, то е санкция.

А. Кантарджиевъ (д): Вие само си играете съ думитѣ.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Знайно е, че въ България, индустриалнитѣ произведения струватъ срѣдно 20—30% по-скѣпо, отколкото струватъ на

Западъ, поради по-скъпите капитали, поради по-високите лихви, поради недостатъчните технически усъвършенствования.

А. Буковъ (з): И поради по-евтината работна ръка!

С. Момчиловъ (нац. л. о): Въпреки по-евтината работна ръка. — И поради всичко това ние идваме до заключението, че произведените у насъ индустриални произведения струват по-скъпо, отколкото произведените на Западъ, въпреки митата. У насъ законодателят сь закона за насърчение на мѣстната индустрия е далъ възможностъ на индустриалците да реализиратъ печалби за смѣтка на народното стопанство.

Х. Чолаковъ (з): Това е вѣрно.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Докато не се уреди въпросътъ сь насърчението на мѣстната индустрия, докаго не се ревизира законътъ коренно, не можемъ да направимъ нищо съществено за намаляването на скъпотията. Но Министерскиятъ съветъ може да опредѣли 20 или 30 предмети, като предмети отъ първа необходимостъ, и сь огледъ ценитѣ на Западъ, да намали вносното имъ до степенъ, да принуди мѣстните индустриалци, подъ натиска на свободната конкуренция, да намалятъ своите голѣми печалби. Това е сръдството, което предлага групата, отъ която азъ изхождамъ.

Единъ примѣръ сь памука. Когато въ Англия памукътъ бѣше 12 пенса либрата, у насъ памучните фабрики, които го внасятъ безъ мито, продаваха по едни цени своите произведения; памукътъ спадна, поради кризата, на 3 и половина пенса либрата, но ценитѣ на памучните произведения у насъ останаха същитѣ. Ако у насъ Министерскиятъ съветъ разполагаше сь единъ институтъ отъ двама чиновници, които да събиратъ статистически сведения, които трѣбватъ на министъра на търговията, и ако се държеше смѣтка за ценитѣ на суровите продукти вънъ, ако нѣмаше тази митническа бариера, която облагодетелствува индустриалцитѣ, ценитѣ у насъ щѣха да се движатъ въ зависимостъ отъ ценитѣ на вънъ.

Министъръ Г. Петровъ: Презъ течение на последните 10 месеца ценитѣ на памучните преди сѣ спадали постепенно, въ зависимостъ отъ падането цената на суровия памукъ. И въ последния моментъ, когато ценитѣ на суровия памукъ паднаха сь 30%, правителството нормира ценитѣ на преждитѣ, като ги намали сь 15%, защото въ производството на преждитѣ памукътъ участвува сь 64%.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Да има двама чиновници, които да следятъ индекса на ценитѣ, движението на ценитѣ у насъ и на Западъ, и когато видятъ една разлика между тукашните цени и външните по-голѣма отъ тази, която би се оправдала отъ нашитѣ лоши индустриални условия, Министерскиятъ съветъ да има правото веднага сь едно постановление да намали вносните мита. Това е цѣрътъ, който ние препоръчваме, това е сръдството, което ви предлагаме, г. г. народни представители. Въмѣсто да губимъ време да законодателствуваме, Министерскиятъ съветъ да има това право. Днесъ за 2 часа може Министерскиятъ съветъ да даде наистина евтини продукти на широкитѣ народни маси, на тия, които страдатъ, на тия, които на своя грѣбъ издържатъ цѣлата индустрия.

А. Кантарджиевъ (л): Я кажете какъ може да стане тази работа за 2 часа?

С. Момчиловъ (нац. л. о): Министерскиятъ съветъ може за 2 часа да намали ценитѣ на 20 продукти, стига да има желание.

Въ заключение, г-да, ще кажа, че законопроектътъ тъй както е представенъ, нѣма да разреши голѣмия въпросъ за намалението на скъпотията, който въпросъ би трѣбвало да се разреши отъ Народното събрание; че законопроектътъ е едно несполучливо заимствуване отъ чуждото законодателство, безъ огледъ на нашитѣ мѣстни условия. Ако си позволиха хора, близки до г. министъра на търговията, да критикуватъ законопроекта напълно основателно, да го разкрикуватъ въ повечето му постановления и да ги намѣрятъ било опасни, било нецелесъобразни, то азъ правя следното предложение: г. министърътъ да оттегли законопроекта, а Министерскиятъ съветъ сь постановления, чрезъ измѣнение размѣра на вносните мита, да уреди тази наистина болезненъ въпросъ.

Г. г. народни представители! На васъ лежи отговорността. Вие или ще създадете единъ законъ недоносче, единъ законъ, който ще даде възможностъ да се вършатъ

злоупотѣбления — това го казвамъ не само азъ, това го казва и хора отъ правителствената сръда, които говориха вчера — или пъкъ ще покажете, че безсистемно не може да се законодателствува. Когато се урежда една стопанска областъ, тя трѣбва да се уреди сь единъ законъ, а не сь отдѣлни, откъслечни закони, между които нѣма хармония.

Ако, въпреки всичко, законопроектътъ, който предлагамъ, ще претърпи голѣми промѣни въ комисията, бѣде приетъ въ този му видъ, българското книжно законодателство, българската законодателна литература ще се увеличи сь още единъ законъ, който нѣма да даде желанитѣ резултати и ще се потвърди старата португалска пословица, че адътъ е павиранъ сь добри намѣрения. (Ржкоплѣскания отъ националлибералитѣ обединени)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Александъръ Цанковъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! . . .

А. Бояджиевъ (раб): Г-да! Той е единъ отъ типичните представители на 9 юний. (Тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ и мнозинството. Възвращения отъ работниците. Квесторътъ Борисъ Недковъ отива при народния представителъ Асенъ Бояджиевъ и го приканва къмъ редъ)

Председателъ: (Силно звѣни) Нѣмате думата! Г-да! Дайте възможностъ на оратора да говори.

П. Попивановъ (з): Той (Сочи А. Ц. Цанковъ) трѣбваше да почака известно време, да не бърза да излиза на трибуната, защото той самъ си е ударилъ печата . . . (Възвращения отъ сговориститѣ. Шумъ)

Председателъ: (Силно звѣни) Моля, тишина, г-да!

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ние ще гласуваме по начало законопроекта, който е предметъ на вашето внимание. Ако при все това азъ вземамъ думата, това го правя, не за да направя тая проста декларация, а за да мотивирамъ нашия вотъ и да дамъ едно разбиране по въпроса, . . .

П. Попивановъ (з): Стига! Вие сте го давали въ миналото.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): . . . който интересува народното представителство, . . .

Отъ работниците: Долу убийцитѣ!

П. Попивановъ (з): (Къмъ А. Ц. Цанковъ) Твоитѣ разбирания докараха до това дередже България.

А. Бояджиевъ (раб): (Къмъ А. Ц. Цанковъ) Пригответе се да отговаряте за живота на 20.000 работници. (Шумъ. Възвращения отъ сговориститѣ)

Председателъ: (Силно звѣни) Г. Бояджиевъ! Нѣмате право да прекъсвате. Предупреждавамъ Ви за последенъ път. (Възвращения отъ работниците)

(Народните представители Тодоръ Бончевъ и Георги Чернооковъ се разправятъ сь народни представители отъ работническата група)

А. Бояджиевъ (раб): (Къмъ А. Ц. Цанковъ) Вие се удавихте въ кръвъ, Вие зачернихте 20.000 семейства!

Министъръ Н. Мушановъ: Г. председателю! Моля, дайте ми думата.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на вътрешните работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Дебатира се единъ законопроектъ отъ голѣма важностъ, споредъ както ние го схващаме. Поне при такива дебати азъ бихъ молилъ партизанскитѣ страсти, на които може да се дава воля другъ пътъ и по други поводи, да не се проявяватъ. Ако тръгнемъ по този пътъ, каква законодателна работа ще вършимъ? Ако Вие (Къмъ работниците) сте решили да правите така законодателната работа, тогава кажете ми това още сега. Разюздани партизански страсти ще имате случай да ги проявите. Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ възможностъ да ви отговоря сега на пита-

нията. При питанията може да си позволите тия работи, но дайте ни възможност сега да си гледаме сериозно работата, от която именно зависи защитата интересит на тия, които вие искате да спасите.

А. Бояджиев (раб): Единът от лозунгите на новата власт беше „народен съд“.

Министър Н. Мушанов: Г. Бояджиев! Азъ Ви моля да ни оставите да вършим нашата сериозна работа. Ако вие искате на 23 септември да тържествувате по този начинъ в Парламента, недейте ми дава възможност азъ пък да тържествувамъ на 24 септември. (Ръкоплъскания отъ мнозинството)

А. Бояджиев (раб): Знаемъ тия закани.

Министър Н. Мушанов: Закани нѣма, има разумни думи, казани предъ народното представителство. Азъ искамъ вие да оставите Парламента да върши своята законодателна работа. Казвалъ съмъ го другъ пътъ, ще го повтора и сега. Парламентътъ е толерантност. Тукъ се изказватъ разни мнения, и мъжнотията е да можешъ да слушашъ противника си. Ще слушашъ противника си — това е Парламентътъ. Нека по законодателната работа сериозно и мирно всѣка група да каже своитъ разбирания. Ние сме тукъ, за да чуемъ разнитъ мнения и да работимъ сериозно. Най-подиръ да ви направя тая концесия: когато дойдатъ да се разглеждатъ партизански въпроси, може партизански да се дебатиратъ. Оставете, следователно, ораторитъ да си казватъ свободно мнението.

А. Бояджиев (раб): А на възмутената работническа и селска съвѣст не може да се даде право!

Председателътъ: (Звъни)

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Вземамъ думата, г. г. народни представители, за да мотивирамъ вота на нашата група по този законопроектъ. (Възражения отъ земледѣлицѣтъ)

П. Попивановъ (з): Не мога да Ви слушамъ.

Нѣкой отъ земледѣлицѣтъ: Убийци на българския народъ!

К. Русиневъ (раб): Още се чуватъ писъцитъ на избититъ отъ Васъ! Не можемъ да слушаме единъ кървавъ тиранинъ.

(Нѣкои народни представители отъ земледѣлската парламентарна група и народнитъ представители отъ работническата парламентарна група напускатъ залата)

Д. Ачковъ (нац. л. о): Редомъ съ комуниститъ — единиятъ фронтъ е ясно очертанъ. (Възражения отъ земледѣлицѣтъ)

Председателътъ: (Силно звъни) Моля, г-да, тишина!

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Законопроектътъ може да има недостатѣци, може да има непълноти, но Народното събрание, както и комисията сигурно ще иматъ възможността да внесатъ нуждитъ поправки.

Азъ нѣма да се спирамъ конкретно върху отдѣлнитъ клаузи на законопроекта, но мога да подчертая, че законопроектътъ е поставенъ на два правилни принципи, които сѣ осветени отъ цѣлото европейско законодателство: принципътъ на признаването на картелитъ и принципътъ на подлагането имъ на държавенъ контролъ. Въпросътъ за картелитъ е единъ доста сложенъ стопански въпросъ. Икономическитъ организации и съглашения сѣ толкова разнообразни, че законодателятъ не е въ състояние всѣкога да ги обгърне. Законодателятъ не може да надникне въ ония проявления на стопанския животъ, които той ни носи почти всѣки день. Ние познаваме само два вида организации: отъ една страна картелитъ — тѣхъ третира законопроектътъ — и отъ друга страна трѣстовѣтъ, които сѣ много по-силни и въ сѣщото време много по-опасни. Картелитъ сѣ европейско създаване — тѣ изникнаха въ Европа — когато трѣстовѣтъ сѣ американско създаване — тѣ изникнаха въ Америка, благодарение на голѣмитъ разбиръ на американското национално стопанство и благодарение на грамаднитъ подземни и надземни богатства, които се криятъ въ тази страна.

Нѣкой отъ земледѣлицѣтъ: Въ България изникнаха презъ вашето управление.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Обаче и картелитъ и трѣстовѣтъ сѣ рожба на съвременния капитализмъ. Нѣкои смѣтатъ, че тѣ сѣ последна фаза въ историческото развитие на модерния капитализмъ, че тѣ сѣ най-свършенитъ форми, които капитализмътъ взема, въ процеса на своето развитие, и, следователно, не могатъ да бѣдатъ пропуснати отъ зоркото око на държавния контролъ, особено днесъ, когато цѣлиятъ свѣтъ преживѣва тежки дни. Ние живѣемъ при една страшна икономическа криза, въ която и спекулата, и конкуренцията сѣ въ своя разгаръ. Въ всички моменти, когато народитъ сѣ преживѣвали нѣкои криза, борбата срещу спекулата и конкуренцията е бивала на дневенъ редъ. И затова правителството днесъ, съ тоя законопроектъ, поставя този въпросъ на разрешение. Той се разрешава, мога да кажа, горе-долу сполучливо.

Г-да! Картелитъ и трѣстовѣтъ, като резултатъ на развитието на европейския капитализмъ, се смѣтатъ отъ нѣкои за вредни, дори опасни организации, опасни формации; животътъ, обаче, е по-силенъ, той налага своето, и ние сме принудени да ги търпимъ. Както виждате, не само ги търпимъ, но дори нормализираме съществуването имъ. Смѣта се, че картелитъ, трѣстовѣтъ и всевъзможнитъ тѣхни поддѣления, които даже мъчно може да се изброятъ, сѣ резултатъ, както казваме ние въ науката, на едно вертикално и хоризонтално проникване на капитала. Едно капиталистическо предприятие, въ борбата за съществуване, следователно, въ конкурентната борба, се стреми, естествено, да повали и отстрани всички свои съперници. Това става по различни начини. Едно предприятие, което е по-силно, ще конкурира друго, по-малко, и ще го принуди на известни съглашения, ще го подчини. По най-разнообразни начини едно по-силно предприятие може да отстрани отъ своя пътъ по-слабитъ предприятия, негови конкуренти. И въ тази борба, за да не се унищожаватъ капитали, за да се съхранятъ предприятията, предприемачитъ намиратъ по-добра смѣтка да се споразумѣятъ помежду си, да дойдатъ до едно съгласие, да приобящатъ своитъ предприятия въ едно. По този начинъ сѣ израстнали голѣмитъ трѣстове. Трѣстовѣтъ въ Америка и до-толкова, доколкото ги има въ Европа, сѣ резултатъ чисто и просто на вертикалното проникване на капитала на едно по-силно предприятие, което постепенно-последователно привлича, поглъща и окончателно асимилира по-дребнитъ предприятия, негови конкуренти. Това е историята на всички голѣми, съ международно значение, трѣстове, пъкъ даже и на тия, които иматъ само локално или национално значение.

(Председателското мѣсто заема подпредседателятъ Н. Шоповъ)

Хоризонтално проникване има, когато едно предприятие се стабилизира и урегулира отношенията си съ своитъ конкуренти; когато то започва да се разширява въ страни и да привлича къмъ себе си редица помощни, постранични, въобще такива предприятия, които могатъ да иматъ нѣкакви икономически връзки помежду си. Днесъ, благодарение развитието на капитализма, на неговитъ форми, на натрупването на богатства, на национални спестявания въ кредитнитъ учреждения, каквито сѣ банкитъ, голѣмитъ банки се явяватъ сами като организатори на икономическия животъ и създаватъ формации, които често пѣти иматъ прикрита форма на картели или трѣстове. Знае се, напр., че голѣми банки въ Европа, а може би и тукъ у насъ, въ България, стоятъ задъ много индустриални и търговски предприятия, за които вие на видъ ги знаемъ, че сѣ самостоятелни, а тѣ въ сѣщность сѣ организирани и подчинени на едно голѣмо кредитно учреждение.

Вие виждате, съ други думи, какви разнообразни форми могатъ да добиятъ тия сдружения, какъ капиталътъ се промѣква по различни направления въ тѣхъ, като едни абсорбира, а други подчинява. Въ всѣки случай той ги организира въ едно цѣло и създава отъ тѣхъ ония голѣми икономически единици, които днесъ сѣ познати подъ тия разнообразни имена, и които ние у насъ сме принудени — по законопроекта, който сега разискваме — да подчинимъ на държавния контролъ и да ги легализираме.

Трѣстовѣтъ и картелитъ — така ги нарича законопроектътъ, така ще ги нарека и азъ — не се създаватъ въ всички отрасли на икономическия животъ. Тѣ вирѣятъ само тамъ, гдето конкурентната борба е много голѣма, гдето се спекулира и се води борбата само за печалба, и то само за частъ отъ стотинката. Вие нѣма да намѣрите трѣстове и картели въ луксозната индустрия, въ търговията съ луксозни предмети, но такива сдружения ще намѣрите въ всички ония области на производството, където се произвеждатъ предмети за масова консумация и където конкуренцията е твърде голѣма. Картелиратъ се,

напр., производителитъ на петролъ, картелиратъ се минитъ притежатели, образуватъ тръстовете, картелира се желъзната индустрия въ най-разнообразнитъ й форми, картелиратъ се желъзнопътнитъ предприятия, транспортнитъ морски параходни дружества и линии и т. н. Само една специална областъ отъ икономическия животъ е достъпна на тия организации, и то тамъ, както казахъ, гдето конкуренцията е извънредно силна, гдето конкурентната борба често пъти е безогледна и има за послѣствие унищожаването на маса капитали.

Тъзи стопански образувания, тъзи организации, каквито сж картелитъ и тръстоветъ, могатъ да бждатъ разгледани подъ една двойна призма. Както всѣко нѣщо въ живота има своитъ положителни и отрицателни страни и послѣствия, така и тия организации иматъ своитъ положителни и своитъ отрицателни страни и послѣствия. И поради факта, че мъчно могатъ да се измърятъ положителнитъ и отрицателни послѣдци на тия икономически съществуваня, държавата, която гѣкога, въ раннитъ дни на капитализма, водѣше една безогледна борба срещу тѣхъ, сега е принудена да се примири съ тѣхното съществуване, да ги вземе подъ свой контролъ и, както казахъ, да ги признае даже.

Вреднитъ страни отъ тия икономически образувания сж преди всичко, че тѣ — безразлично каква областъ отъ икономическия животъ засѣгатъ — иматъ тенденция да изстраватъ до монополи, до монополни предприятия. Всѣки монополъ, какъвто и да е той, е опасенъ — да не кажа вреденъ — за икономическия животъ. Но тѣ иматъ и друга отрицателна страна. Тъзи предприятия нормиратъ преди всичко по уговаряне, както ценитъ на готовитъ фабрики, така и ценитъ на суровитъ материали и, следователно, елиминиратъ между себе си всѣкаква конкуренция. Тъзи предприятия урекулирватъ трудовитъ условия. Тѣ раздѣлятъ често пъти пазара на райони и си разпредѣлятъ областитъ, въ които ще боравятъ. Поради всичко това, очевидно е, че тѣ иматъ зловредни послѣствия, както за социалния, така и за икономическия животъ.

Но тѣ иматъ, както казахъ, и своитъ положителни страни. Преди всичко конкуренцията не всѣкога носи общи блага. Безогледната конкуренция е особено опасна въ тежки дни, и то не само за капитала, ами и за обществото и за народа. Защото такава конкуренция, която въ критическия моментъ, когато капиталътъ е необходимъ и важенъ факторъ — какъвто е той въ нашата стопанска система — ще унищожи известни предприятия, води руинирането не само на прѣко засѣнатитъ, но води руинирането на цѣла редица други предприятия и области въ живота, които, по силата на закона за скачениитъ слдове, сж свързани по нѣкакъвъ начинъ съ тѣхъ.

Но тия сдружения иматъ и технически преимущества. Преди всичко, тия голѣми предприятия се стремятъ да бждатъ най-модерно обзаведени, най-модерно организирани. На тѣхъ капитализмътъ дължи това, което ние днесъ наричаме рационализация. Тѣ не сж всѣкога заинтересовани неспиремно да поддържатъ, както мислятъ нѣкои, високи цени. Когато цената на единъ продуктъ расте дотолкова, че той продуктъ става недостъпенъ за консоматора, естествено е, че пазарътъ се ограничава и предприятието има интересъ по-скоро да нормира цената и да я държи въ едно правилно съотношение съ покупателната сила на масата. Това правятъ картелитъ и тръстоветъ днесъ.

Г. г. народни представители! Какво представлява този въпросъ за нашитъ условия? Ако се подадемъ на мълвата, ние можемъ да помислимъ, че България каточели е подъ страшния тормозъ на картелитъ и тръстоветъ въ нашата страна. Вѣрно е, азъ нѣма да стрека, че има нѣкои такива организации, които правятъ доста пакости, които доста тровятъ и безъ това отровената душа на българския народъ, на българския гражданинъ. Но нашитъ картелитъ ние ги знаемъ кои сж. Министерството на търговията, ми се струва, че ги е пресмѣтнало или ги е намѣрило, че сж 11. Не съ особено значение, по моему, сж тия картелитъ и тръстоветъ, които отегчаватъ не само нашия животъ, но дори живота на международното стопанство, това сж картелитъ и тръстоветъ съ интернационално значение, отъ чуждестраненъ произходъ: петролниятъ тръстъ, стоманениятъ тръстъ, тръстътъ за сода-каустикъ, за калий и пр. и пр. Но това сж голѣми икономически организации, както казахъ, съ интернационално значение, съ грамадни капитали, които стоятъ задъ тѣхъ и борбата срещу тѣхъ е извънредно мъчна. Ако нѣкой мисли, че чрезъ тоя законопроектъ правителството и Парламентътъ идатъ да облекчатъ съ нѣщо икономическия животъ у насъ, или, както каза единъ нашъ другаръ, току що слѣзълъ отъ трибуната, да поевтинятъ живота,

той се лъже. Азъ не знамъ дали това намѣрение има правителството, ...

Министъръ Г. Петровъ: Да премахне спекулата.

А. Ц. Цанковъ (л. ср): ... но, разглеждайки законопроекта, азъ мисля, че правителството нѣма това намѣрение. Правителството иска чисто и просто да се урегулира въпросътъ за тия икономически организации, които модерниятъ капитализмъ създава и у насъ.

Ако ние искаме да облекчимъ икономическия животъ, не сж тия мѣрките. Но този законопроектъ все пакъ слага и тоя въпросъ; ако известни предприятия иматъ монополенъ характеръ, слага се въпросътъ за сждбата на такива предприятия при тежкото стопанско положение на нашата страна. Какъвъ монополъ бихте предпочели — частенъ или държавенъ? Азъ не знамъ дали ще се намѣри отъ тукъ или отъ тукъ (Сочи лѣвицата и дѣсницата) нѣкой, който би предпочелъ частния монополъ. Ще предпочетемъ, разбира се, държавния монополъ.

Но тѣзи въпроси сега не сж сложени. Ако ние трѣбва да намѣримъ срѣдство и начинъ, за да облекчимъ нашия животъ, очевидно е, че ние ще трѣбва да обърнемъ внимание на друга страна на въпроса. У насъ има известни сдружения, особено въ голѣмитъ градове, които спекулиратъ съ най-основнитъ, елементарнитъ предмети за човѣшкия животъ. Срещу тѣхъ ние каточели сме безсилни да се боримъ. Може би ще трѣбва да се препорѣча на консоматора, съ подкрепата на държавата, да се организира, за да води борбата срещу спекулата на тия организации. Има стоки, които наистина сж предметъ на спекула у насъ. Тамъ може би ние ще трѣбва да помислимъ дали не би било по-добре държавата да се намѣси и да намѣри начинъ да урегулира търговията съ тѣхъ, било като внесе известенъ редъ, било, най-сетне, като даде нѣкакви привилегии или намѣри другъ нѣкакъвъ начинъ — това е въпросъ, който подлежи на обсъждане, не ще съмнение — за да повлияе върху ценитъ на тия предмети. А азъ бихъ отишълъ и по-нататъкъ: можемъ да помислимъ и по това дали държавата не би могла да участвува въ тия тежки времена, прѣко или косвено, въ голѣмитъ печалби на подобни предприятия. По-добре е тя да участвува косвено, т. е. като предприеме такива мѣроприятия, които да облекчатъ изобщо издържката и съществуването на отдѣлния гражданинъ и на цѣлата нация.

Но това сж, казвамъ, въпроси, подлежащи на проучване. Ние не можемъ така леко, бизъ казалъ азъ, да ги дебатирате и така леко да се отдадемъ на всичко снова, което се говори у насъ, въ България. Създава се една смраза къмъ българската индустрия, дори къмъ българската търговия, къмъ известни предприятия. Повечето отъ тѣхъ, разбира се, не съществуватъ така, както нѣкои си ги представяватъ въ своята фантазия, но въ всѣки случай тия мълви, които се носятъ въ недрата на народа, тровятъ неговата душа и злопоставятъ — кого? — насъ, политическия партии и оттукъ, и оттамъ. (Сочи дѣсницата и лѣвицата) Това сж въпроси, разбира се, сложни, деликатни, чрезъ неумелото третиране на които и още по-неумелото имъ разрешение ние можемъ не да разрешимъ кризата — ние можемъ да я задълбочимъ още повече и да отегчимъ и безъ това тежкото положение на нашата страна.

Азъ казахъ, че картелитъ иматъ своитъ добри и своитъ лоши страни. Така е погледналъ и европейскиятъ законодатель на тѣхъ. Било е време, когато на тѣзи предприятия се е гледало като, бихъ казалъ, на социални кредителитъ, на организации, които вредятъ на социалния и икономическия строй, на социалния и икономическия организъмъ, и заради това законодателятъ ги е преследвалъ, не ги е допускалъ.

Напр., класическата страна на тѣзи организации, Америка, ако искате да знаете, е водила най-голѣма борба срещу тѣхъ, но не е успѣвала. Държавата е била безсилна да тури рѣзка върху тѣхъ, да ги отстрани или — както нѣкои сж мислили — да ги унищожи, затова защото тѣ сж се сказвали много силни не само икономически, но и политически. Капиталътъ се интересува кой управлява една страна и, следователно, той държи смѣтка за управлението, той намира начини да влияе върху управлението; и ги намира, за нещастие, въ най-демократичнитъ страни много по-лесно, отколкото въ страни, въ които демокрацията не играе такава роля — както, напр., въ заокеанскитъ държави. Тамъ картелитъ и тръстоветъ избиратъ председатели на републиката. Тамъ дветъ партии — републиканска и демократическа — се бѣха раздѣлили на два враждебни лагера и враждата имъ се изразяваше въ отношенията

имъ къмъ тръстовете: републиканцитѣ искаха тръстовете да бждатъ узаконени, да се допустнатъ, да се легализиратъ, демократитѣ искаха да бждатъ унищожени. Уилсонъ и Рузвелтъ водѣха единъ пѣтъ борбата за президентските мѣсто на тая база: за или противъ картелитѣ. Не успѣ единиятъ — успѣ другиятъ. Има щати въ Америка, въ които тръстовете сж забранени и се смѣтатъ дори като конспиративни организации, но, въпрѣки това, тѣ съществуватъ; и не само съществуватъ, но и даватъ тонъ на политическия и икономическия животъ.

Слава Богу, ние не сме въ това положение; малка България не представлява такъвъ голѣмъ интересъ за голѣмия европейския капиталъ, за да дойде той тукъ да тормози управлението, откъдето и да изхожда то. Но ако азъ привеждамъ този фактъ, то е, за да посоча каква е силата на тѣзи организации и какъ държавата, намирайки се въ невъзможностъ да се бори съ тѣхъ и да ги унищожи, най-сетне приема живота таквъ, какъвто е, и казва: „Добре, ще туримъ, тогава, контролъ върху тѣзи организации“.

Англия, първата капиталистическа страна въ Европа, се отнасяше отначало индиферентно къмъ тѣхъ, търпѣше ги, не водѣше борба срещу тѣхъ, но не ги и защищаваше. На континента, който е сравнително по-слабо развитъ икономически, тѣзи организации упражниха по-голѣмо зло-вредно влияние и заради това държавата — въ лицето, напр., на Германия, на бившата Австроунгарска монархия и донѣкъде на царска Русия — усвои по-друга практика, която практика усвояваме и ние: контролъ, признаване на тѣзи организации, защото животътъ ги изтѣква напредъ, той самъ ги санкционира. Но тѣ не могатъ да бждатъ оставени безъ контрола на държавата, защото засѣгатъ икономически и социални интереси.

И много добре прави правителството, като ни дава този законопроектъ, който има за целъ да урегулира тая материя. У насъ, г. г. народни представители, този въпросъ нѣма толкова голѣмо икономическо значение, колкото, бихъ казалъ азъ, психологическо значение. Съ какви картелитѣ ще се боримъ ние? Съ Стандартъ Ойлъ Компани? Или съ други нѣкои? Да, ние можемъ да водимъ тамъ борба, но не можемъ да забранимъ съществуванетоъ на тѣзи картелитѣ. Тамъ има другъ начинъ на борба: мита, държавни привилегии за доставка на тия материали и пр. и пр. Каква борба ние ще водимъ съ тия голѣми организации? Съ нашитѣ мѣрки? Та какво представляватъ тѣ за тѣхъ!

Колкото да се вижда това странно на мнозина, азъ бихъ препорѣчалъ на нашата индустрия да внесе по-голѣмъ редъ въ себе си, да се организира по-добре, защото тя страда не толкова отъ конкуренцията помежду си, колкото отъ нейната дезорганизираностъ и отъ това, че нашата страна е преиндустриализирана и въ моменти на кризи индустрията ни търпи загуби, търпи крушения, понася удари, които се отразяватъ неминуемо и върху нашия икономически животъ. Ние правихме опитъ, може да направи и сегашното правителство този опитъ: да застави нашитѣ индустриалци да се организиратъ — да се организиратъ не съ целъ за спекула, както би могълъ да помисли нѣкой, а съ целъ да се внесе редъ въ тая областъ на нашия икономически животъ; не да се елиминира конкуренцията, но да внесе една организация, която, като регулира конкурентнитѣ отношения между българскитѣ индустриалци, да даде възможностъ на държавата да вникне въ индустрията по-добре и да я постави подъ свой контролъ и надзоръ — както това го изисква не само духътъ на времето, но го изисква и интересътъ на нацията, интересътъ на бждещото развитие на държавата.

По въпроса за организацията на българската индустрия, азъ може би ще имамъ възможностъ тукъ или другаде да се спра повече, но обръщамъ внимание и се спирамъ върху него сега, защото нашиятъ икономически животъ въ известни отрасли върви и се развива малко анархично. Ако времената бѣха нормални, ние можехме да гледаме спокойно на пилѣнето на много капитали и на хабенето на много сили; но при ненормални времена, за държавата, която представлява цѣлокупния български народъ, която има да отстоява интереситѣ на цѣлото национално стопанство, не е маловажно и не е безинтересно какъ ще се развиватъ индустрията, търговията и занаятитѣ, по каква линия и въ какви направления. А тамъ, въ тия области, особено въ индустрията, има малко анархия, вследствие на което, можемъ да кажемъ, страдаме до известна степенъ отъ преиндустриализиране. А щомъ има такава нѣщо, трѣбва да се намѣри начинъ, това, което е изтѣзало извънъ редъ на нормалното развитие, да се тури въ единъ правилень пѣтъ на развитие.

Но този въпросъ, казвамъ, е другъ, той е по-страниченъ. Азъ пакъ се връщамъ върху законопроекта. Не се

спирамъ върху неговитѣ подробности. Той може да има много несвършенства — та кое човѣшко дѣло е свършено; тѣзи, които сж въ комисията, може да внесатъ поправки; и азъ съмъ убеденъ, че и г. министърътъ сигурно ще се съгласи върху всички полезни поправки, които биха направили по-свършенъ закона. Но законопроектътъ върви въ единъ правилень пѣтъ, пѣтъ на признаването и контролирането на картелитѣ. Контролиране — това не ще каже, както мислятъ нѣкои, тормозъ, смачкване, борба срещу тѣзи организации. Да, ще има случаи, дето държавата ще води и борба — и може би много такива случаи ще има — ако нѣкои отъ тѣхъ си позволятъ да спекулиратъ, да експлоатиратъ населението, да отегчаватъ и безъ това тежкото положение на производителя и на консоматора. Разбира се, че държавата ще бжде на своя постъ и ще тури своята ржка върху тѣхъ.

Но държавата се явява съ своята намѣса въ едно време, когато срещу тия организации има голѣмъ повикъ. Има и едно недоразумение: нѣкои искатъ тѣхното унищожение и, слава Богу, че правителството не се е поддало на този повикъ, пѣкъ и да бѣше се поддало, едва ли можеше да изпълни тази задача, колкото и да е благородна, колкото да е желателно за нѣкои това унищожение, защото и да можемъ да унищожимъ нашитѣ картелитѣ, не можемъ да водимъ ефикасна борба съ чуждестраннитѣ организации. А вие знаете какви капитали и какви сили стоятъ задъ тѣхъ. И би било даже неразумно да се започва една борба, която не само предварително е осъдена на неуспѣхъ, но която може да докара и нѣкои неприятности на държавата. Контрола, обаче, контрола здрава, която цели да се насочатъ тия стопански организации въ единъ правилень пѣтъ на развитие, развитие, което ще ползува националното стопанство и българския народъ — такава контрола е необходима и затова ние ще гласуваме за този законопроектъ (Бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представител г. Петко Стояновъ.

(Влизатъ въ заседателната зала народнитѣ представители отъ работническата парламентарна група)

П. Стояновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, съ който правителството ангажира нашето внимание, е пръвъ по рода си. Но не затова той заслужава по-голѣмо и сериозно внимание, а затова, защото той представлява изразъ на една концепция, която политически и икономически въ изборитѣ получи одобрение на народа. Каузата, съ която ние сме ангажирани чрезъ този законопроектъ, е кауза извънредно деликатна, тъй като въ това отношение нашиятъ Парламентъ, нашата обществена мисль, що се отнася до това, доколко е могла да регулира стопанския животъ, досега съ нищо не се е проявила. И азъ мисля, г-да, че нѣма да изразя само своето собствено мнение, а мнението на всички тукъ присѣтствуващи, ако кажа, че ние сме предъ началото на нова ера въ нашето икономическо и социално законодателство. И понеже се започва съ единъ тържественъ поегъ ангажментъ, разбирателство, г-да, и въ най-голѣмитѣ подробности по въпроса само по себе си се налага.

Новата властъ е поела единъ ангажментъ абсолютенъ, и при това следъ изживяванетоъ на цѣлъ единъ процесъ на наблюдения отъ страна на обществото и гражданството, отъ една страна, и, отъ друга страна, следъ единъ цѣлъ периодъ отъ деятелността на правителството. И ако вземемъ твърдението, което ни се лансира, че картелитѣ сж естествена продукция на капитализма, питамъ се, при този ангажментъ, разбирателство, г-да, и въ най-голѣмитѣ по които може и трѣбва да има властъта, въ какво отношение трѣбва да се изразятъ?

Азъ мисля, г-да, че въ случая ние нѣмаме задачата, нито пѣкъ се намираме действително въ положението да кръстимъ нѣщо, което само по себе си се е родило, да му дадемъ име, да го благословимъ да тръгне въ живота. Ние имаме много по-тежка задача, господа. Тая задача е да се ориентираме въ това, което се явява, какво представлява то въ социално и икономическо отношение и, следователно, това, което ние сме поели като ангажментъ, действително ангажментъ ли е било или това е само една стадия въ развитието на политическитѣ състезания въ България? Моето разбиране, г-да, е, че ние не присѣтствуваме да кръстимъ нѣщо, което само се е родило, нито пѣкъ минаваме само на дневень редъ, затова защото така е станало, така сж се били сложили политическитѣ отношения, че ние сме казали нѣщо, което трѣбва, въ една или друга форма, формално да изживѣемъ. Азъ мисля, г-да, както казахъ одева, че ние се намираме въ началото на една нова епоха и трѣбва да си дадемъ за нея свършено правилень и обстоятелствено пълень отчетъ.

Картелитѣ, споредъ моето разбиране, колкото знанията ми позволяватъ да мисля и да твърдя, не сж естествена

продукция на капитализма и затова не е задачата на законодателя, а още по-малко на обикновения гражданин, да ги срещне, да ги поздрави като нови рожби на нашия живот и да ги наблюдава какъ тѣ растатъ и какво ще правятъ. Картели тѣ, г-да, иматъ свой смисълъ. Вѣрно е, че въ известна стадия на капиталистическо развитие картелитѣ, както и трѣстовѣтѣ, като организации за съкращаване пѣтя и за урегулиране отношенията между производител и консоматора, заематъ своето мѣсто, и колкото могатъ това мѣсто да го заематъ по-вѣржени, предварително по-подготвени, съ предварително обезпечени по-малки загуби отъ капиталъ и рискъ, толкова повече тѣ сѣ можѣществени и толкова по-правилно и по-плѣтно постигатъ зададени тѣ си цели. Но това сѣ цели, г-да, това е смисълътъ, това е естеството на тѣзи организации, сами по себе си, въ плоскостта на общественитѣ интереси, въ плоскостта на общото добруване, въ областта на социалнитѣ отношения, въ тѣхната регулация, но това още не значи, че ние трѣбва да скръстимъ рѣче и да кажемъ: това е естественъ продуктъ на капитализма. Защото, г-да, ако това бѣше така, то една страна, като нашата, бедна откъмъ капитали, слаба въ своето икономическо развитие, страна, въ която капитализмътъ има свои особености, страна, въ която капитализмътъ стои още на повърхността на една социална сграда отъ съвършено друго естество, би трѣбвало това относително, това слабо капиталистическо развитие да бѣде далечъ отъ такива едни форми на уреждане отношения, каквито се явяватъ картелитѣ и трѣстовѣтѣ. Искамъ да кажа, че ако картелитѣ и трѣстовѣтѣ сѣ естествена продукция на капиталистическото развитие, то тамъ, където го имаме това капиталистическо развитие въ неговитѣ суперформи, ние ще имаме естествено появяване на картели.

Защо ние, бедната откъмъ капиталистически форма на производство и стопанство страна, сме поставили предъ задачата да урегулираме картелитѣ? Ето, г-да, къде мисля азъ, че е единъ отъ пунктотѣ, които съществено характеризиратъ днешното положение у насъ и нашето специално положение на нова власт. То е заради това, г-да, за насъ е поставена тази задача затуй, защото именно у насъ, страна, въ която капиталистическото развитие е слабо застъпено, ние имаме картели, ние имаме форми на уреждане отношения между производител и консоматоръ, които познаватъ само суперкапиталистическитѣ страни. Ще рече има други условия, обществени, обективни, които създаватъ именно тия продукции. Тѣзи, споредъ моето разбиране, причини и обстоятелства сѣ ония, които мотивиратъ законодателството относително картелитѣ и въ една бедна отъ капиталистически форми страна.

Действително, положението у насъ е съвършено друго и затова прави сѣ господата, които казаха, че нашиятъ законопроектъ въ това отношение трѣбва да бѣде нашъ, да бѣде свой, самобитенъ, защото има да се справя съ собствена задача, която се различава много отъ задачата на другитѣ страни. Че ако бѣше работата толкова лесна, ако това бѣше толкова естествено, то ние можехме смѣло да вземемъ примѣръ отъ англичанитѣ и съвсемъ да не се интересуваме отъ новитѣ форми; да вземемъ това, което се явява нарушение на общественя и частния интересъ и по реда на наказателния законъ да разрешимъ проблема, така както отчасти правятъ французитѣ, макаръ че стоятъ предъ съзнанието за необходимостта отъ едно ново разбиране въ това отношение. Ние имаме, г-да, съвършено други, специфични условия, които именно заставятъ властта да пристѣпи къмъ едно законодателство относително картелитѣ. Азъ мисля, че нѣма да сгрѣша, като констатирамъ, че това е всеобщо признато, и оттукъ (Сочи дѣсницата), и оттукъ. (Сочи лѣвницата) Въ предизборнитѣ платформи и миналото правителство, народната коалиция, бѣше принудено, въ края на своя манифестъ, да признае въ специаленъ пунктъ, че ще се ангажира съ едно законодателство относително картелитѣ. Иначе казано, мисля, че е всеобщо признато, какво ние имаме специфични условия. Не може да става и дума тукъ, г-да, че както другитѣ страни сѣ законодателствували, така ще законодателствуваме и ние. Азъ ще кажа, че другитѣ страни не сѣ законодателствували. Полша има само единъ проектъ, съ който се занимаватъ още, безъ да сѣ пристѣпили къмъ неговото гласуване; Чехия, следъ като имаше вѣколко проекти, днесъ има единъ окончателенъ проектъ, който се съвършено отличава отъ това, което е предложилъ г. министърътъ на търговията днесъ на наше обсъждане, и съ който законопроектъ още не е ангажиранъ Парламентътъ; Унгария има също така единъ законопроектъ, който се отличава съвършено отъ чехския или полския и който още не е гласуванъ; норвежцитѣ и германцитѣ иматъ законодателство въ това отношение. Всички визирани страни,

които поменахъ, иматъ административни наредби, съ които застъпатъ тази материя, които издаватъ по пълномощия, които идатъ отъ други закони, особено отъ законитѣ отъ следвоенната ликвидация, но още къмъ законодателство не сѣ пристѣпили. Това, обаче, още не значи, че ние не трѣбва да гласуваме законопроектъ за картелитѣ, ако ние разбираме нашитѣ отношения и знаемъ, че интервенирането на публичната властъ въ тѣхъ не може да стане по другъ начинъ, освенъ чрезъ законъ.

Кое е това специфично положение, г. г. народни представители? Азъ искамъ да отговоря именно на тоя въпросъ. Азъ мисля, че ние имаме всичкитѣ наши собствени данни безъ всѣкакви взаимствувания отъ третета и законодателства чужди, наши собствени данни, които ни даватъ основанието да имаме единъ законъ за картелитѣ. Кои сѣ тѣзи данни? Тѣзи данни сѣ, че въ нашата страна не за единъ видъ, не за една серия, а за почти всички индустриални произведения, които сѣ застъпени у насъ, има единъ режимъ на монополни цени, има единъ режимъ на едно решително стремление къмъ монополизирание и продаване по опредѣлени цени. Ето, това е общественото стопанско положение у насъ и то не може да се отрече отъ никой общественитѣ, никой икономистъ и никой финансистъ. То се признава, г-да, и отъ прѣко заинтересованитѣ стопански сръди — консоматоритѣ, които, за голѣмо съжаление, у насъ още сѣ неорганизираны, но дотолкова, доколкото сѣ се организирани въ потребителнитѣ кооперации, признаватъ това, и всѣкога въ своитѣ изложения и мѣроприятия изхождатъ отъ базата, че иматъ предъ себе си стопански организации, въ лицето на организирани индустрии, които продаватъ на сравнително по-високи цени, или, иначе казано, което е по-правилно, по максимално възможнитѣ цени на нашето вътрешно тържище. Фактъ е, напр., г-да, че днесъ ценитѣ на основнитѣ продукти значително сѣ спаднали. Нѣма да повтарямъ това, което толкова се е говорило и така добре се знае отъ всички, че ценитѣ на земеделскитѣ произведения, главно зърненитѣ храни, сѣ значително спаднали и то, когато ние имаме пълно доказателство за значително спадане на ценитѣ на суровитѣ материали, които идатъ отъ други страни и съ които нашата индустрия работи. Да вземемъ, напр., памука, който е спадналъ на свободния пазаръ сѣ повече отъ 70%, цинка и медта — сѣ не по-малко отъ 60%, оловото — сѣ повече отъ 50%, желѣзото сѣ 40%, безира сѣ около 50%, каучука — който толкова се търси сега въ автомобилната и електрическата индустрии — сѣ 90%. Ние за всички тѣзи артикули, които сѣ сурови и като така тѣхнитѣ цени сѣ паднали, плащаме тукъ у насъ максимални цени, въ сравнение съ ценитѣ на свободното тържище, и мога да кажа, че това, което ние плащаме, е ексorbitантно високо.

Г-да! Ще ви приведа данни, съ които си служатъ нашитѣ стопански сръди, за да характеризиратъ положението, въ което тѣ се намиратъ. Гвоздеитѣ, напр., които се изработватъ отъ желѣзо, въ чужбина, респ. франко наше пристанище, струватъ 4.50—5 л. кгр., а у насъ се продаватъ 10.50 л., като митото е 7 л., следователно, отива се къмъ максимума. На въпроса за митата азъ ще се върна малко по-после. Митата, които сѣ опредѣлени за тѣзи покровителствувани отъ държавата индустрии, действително сѣ високи, но тѣ не сѣ турени, за да бѣжатъ извъло прибавени къмъ стойността на продукта и да бѣде купенъ отъ насъ на тая цена, но тѣзи мита сѣ предвидени въ закона, за да гарантиратъ вътрешния пазаръ на производителя на гвоздеи — вземамъ този случай — за да може той да разполага съ единъ стопански теренъ, съ единъ хинтерландъ, какъвто се явява вътрешното тържище. Това покровителство не му се дава, за да изправя кесинтѣ на бѣлгарскитѣ консоматори, но му се дава, за да се ограда известна територия, въ която той да борави и, следователно, да продава съобразно това, което нему струва, а не колкото той може да вземе. Вземете, г-да, винената киселина — лимонтузу — която е единъ отъ най-разпространенитѣ продукти на пазара; тя струва 60—65 л., има мито 60 л., а струва у насъ 160 л., то значи, че се взима пълното мито. Метърътъ на бархета или памучното платно, напр., струва 6.50 л. на свободното тържище; има у насъ 12.80 л. мито и се продава 18 л. метърътъ.

Съ други думи, ние имаме, г-да, при доказаното спадане на ценитѣ на суровитѣ материали — безусловно доказано — продаване на нашето тържище произведенитѣ отъ тия сурови материали продукти по максимални възможни цени.

Има единъ другъ елементъ, който играе роля въ цената на продукта. Това е капиталътъ, съ който се работи. Азъ ще влѣза въ подробности по-после, но нека сега кажа,

когато повсемѣстно вече лихвитѣ на капитала спадатъ, а още повече за индустрии, които иматъ гарантирани тържища, каквито сѣ покровителствуванитѣ наши индустрии, които, следователно, всѣкога работятъ и никога не могатъ да бѣдатъ предъ криза, ако не сгрѣшатъ сами, ние имаме въ лицето на капитала, който стои на тѣхно разположение, едно сѣщо така поевтиняване. Тѣ сѣ първитѣ, които ще иматъ въ това отношение най-големия интересъ.

Прибавямъ къмъ това и другъ единъ елементъ — наднищитѣ. Безспорно, наднищитѣ, цената на работната рѣка въ България е спаднала най-малко съ 20%; ние имаме мизерни заплати, които се плащатъ днесъ отъ покровителствуваната индустрия, която продава на българския консоматор по максимално възможнитѣ цени. И това показва само едно: и въ сурови материали, и въ стойността на ангажирания капиталъ, и въ стойността на работната рѣка, ние имаме едно намаление. Защо, г-да, на нашето тържище стокитѣ не сѣ спаднали и не спадатъ? Отговорътъ е тоя: защото търговцитѣ сѣ картелирани въ една посока — да държатъ максимално високитѣ цени. Не сѣ малко картелитѣ у насъ, както уважаемиятъ г. Цанковъ благоволи да каже. Не е нужно да бѣдатъ много. Нужно е да бѣдатъ достатъчно силни, за да внасятъ единъ дисонансъ въ производственитѣ разности и въ ценитѣ на стокитѣ, следователно, да стоварятъ всичката тежестъ на своето съществуване върху платежнитѣ способности на консоматора. И когато тия платежни способности падатъ, естествено е, че този дисонансъ, който се създава, води следъ себе си и социалнитѣ противоречия, и социалнитѣ спорове, и, следователно, предизвиква държавата да се намѣси. И понеже въ нашата страна, г-да, ние нѣмаме никакъвъ другъ по-голямъ факторъ, който може да се яви въ това отношение регулаторъ на отношенията и предупредителъ на всички въ това отношение смутове и смущения, които могатъ да се явятъ, освенъ държавата, естествено е, че нейното вмѣшательство въ тая посока може да се прояви по единственъ начинъ — чрезъ създаването на специални закони. Това е причината, г-да, въ една слаба въ капиталистическо отношение страна, като нашата, ние да сме предъ най-жизнената необходимостъ да гласуваме и да прилагаме — не да създадемъ книжно законодателство, както благоволихте да се изразите Вие, г. Момчиловъ, но да създаваме живо дѣло, на което всички да бѣдатъ подчинени, и чрезъ което, въ рѣшетъ на властѣта, на правителството, да се създаде новъ авторитетъ, авторитетъ за интервенция, за предупреждение, за излизане кредита на държавата, и за всеполнителни частнитѣ интереси на общественитѣ интереси. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

При така създадената нужда отъ законодателство по тая материя, г-да, азъ бѣзвамъ да направя нѣколко възражения на почитаемитѣ господа, които говориха отутукъ и помислиха, че е възможно и по другъ начинъ да се действува, за да се постигне резултатътъ, който се гони. И вънъ, въ обществото, г-да, твърде често се приказва приблизително така, както казаха нѣкои отъ господа. На първо мѣсто се казва: какво желаете вие? Защо вие си създавате едно ново законодателство, което е абсолютно ненужно? На второ мѣсто се казва: вие трѣбва да разберете и видите, че причинитѣ за злото, което искате да лѣкувате, се крие въ високитѣ мита и не остава нищо друго, освенъ правителството да намали коефициента на митата; нѣщо повече, то трѣбва да отиде и по-нататъкъ съ измѣнение тарифата за вноснитѣ мита и да създаде единъ свѣршено другъ митнически режимъ. Тогава ще видимъ тия господа, които държатъ високи цени, могатъ ли да продължаватъ по сѣмъ начинъ да действуватъ. — Свѣршено вѣрно, почитаеми г. г. народни представители. Вѣрно е, че въ подчертаването на монополистическитѣ тенденции въ днешното капиталистическо производство и въобще въ производството, въ стопанството, митническото покровителство е единъ отъ ония фактори, които играятъ най-сѣществена роля. Защо? Затова защото чрезъ митата по единъ най-изчерпателенъ, безрезервенъ начинъ едно цѣло тържище се обособява отъ всемирната размѣна и се поставя въ изключително използване на формитѣ и на предприемаческитѣ инициативи, които се намиратъ въ това сѣщото тържище. Това е свѣршено вѣрно. Но, г-да, ако ние правилно наблюдаваме стопанскитѣ явления, ще видимъ, че и въ страни, които нѣматъ никакви покровителствени мита — каквато е Англия, напр., дето нѣма абсолютно никакви покровителствени мита — тамъ картелитѣ сѣщо така сѣ на дневенъ редъ, сѣщо така действуватъ, работятъ. Защо? Защото картелирането не става, г-да, само съ целъ да се държатъ монополни цени. Монополнитѣ цени или изкористването на обществото чрезъ картелирането не се извършва само чрезъ високитѣ или екскорбиантни цени, а сѣщо така и чрезъ относително високитѣ, защото и тѣ могатъ да дадатъ неоправдани печалби на

респективнитѣ организации и индустрии и, следователно, да даватъ повода за интервенция отъ страна на държавата.

Така, напр., г-да, ние можемъ въ страна, която практикува абсолютната свобода на търговията, да получимъ една координация на заинтересованитѣ съ смежитѣ индустрии. За какво? Да разпредѣлятъ клиентелата. Азъ ще ви покажа, г-да, че ние имаме и такива картели въ България: разпредѣляне клиентелата, райониране, опредѣляне годишното производство съобразно съответенъ районъ, при всичкитѣ други равни условия. Какво означава това? Това означава едно относително резервиране на свой собственъ районъ, хинтерландъ за дадена индустрия или за дадено производство, за дадено заведение даже. Следователно, даже и въ тоя случай ние ще имаме сѣщото явление, каквото и въ първия случай.

Освенъ това картелирането може да се извърши и въ друга една посока, г-да: да се урегулирватъ предложенията на тържището, да не се предлага повече, отколкото това е допустимо споредъ покупателната способностъ въ даденъ моментъ на вътрешното тържище.

Но има и четвърто проявление на картелиране, което, г-да, сѣщо представлява една абсолютна свобода, казвамъ, и то се изразява въ влиянието на митата — едно друго явление, което е сѣщо така резултатъ на картелиране съ подчертани монополистически тенденции и, следователно, изкористване на вътрешното тържище, на консоматоритѣ въ страната, където респективнитѣ индустриални заведения използватъ създадени облаги. Така, напр. — това рѣдко се констатира — всички картелирани производства продаватъ по двойни цени: една цѣна за вътрешното, а другата — за външното тържище. Практикуването на двойнитѣ цени, особено ако въ това отношение се яви въ помощъ високо мито, е причината на днешния дѣмпингъ, отъ който се оплакватъ толкова много и по различни начини. Чрезъ поддържане относително високитѣ цени на вътрешното тържище, респективното организирано производство създава своитѣ скрити домашни премии, чрезъ които финансира излишка на произведението си по низки цени на чуждото тържище.

А какво значи да се продава по двойни цени, г-да? Това значи, чрезъ тия скрити фондови премии, които се създаватъ за вътрешното тържище, т. е. за вътрешния консоматоръ — било чрезъ ограничаване консомацията, било чрезъ относително по-високо държане вътрешнитѣ цени — да се улеснява чуждата консомация, т. е., да се създава единъ стопански минусъ вътрѣ въ страната.

Г-да! Поставенъ така широко въпросътъ, следва да се направи едно заключение: чрезъ понижението на митата, естествено е, че ценитѣ на предметитѣ на вътрешното тържище могатъ да бѣдатъ доведени до единъ сравнително по-низъкъ уровень. Но въ това отношение абсолютното ненакаруване на общественъ интересъ, което ненакаруване е именно целта на картелното законодателство въ всички страни — и въ проектъ, пъкъ и по законодателството вече приложено въ действителностъ — не може да бѣде осъществено. И заради това тази формула, която търговцитѣ въ своитѣ резолюции напоследъкъ у насъ решително застъпватъ — че нѣма защо да се създава у насъ специаленъ законъ за картелитѣ, а просто да се намалятъ вноснитѣ мита и съ това проблемътъ ще бѣде разрешенъ — е едно неправилно разрешение на въпроса.

Азъ не отричамъ, а твърдя — казахъ го още въ самото начало — че у насъ има производство, които сѣ картелирали и затуй, защото имъ сѣ помогнали — цифра за това дадохъ — именно митата. Сѣщо така азъ мисля, че е неправилно и възражението, което ни се казва отъ нѣкои господа — че по реда на изиѣнение на закона за насърчване на мѣстната индустрия въ посока на ограничаване, държавата има възможностъ да действува регулираще върху картелитѣ и да ги прави невъзможни. Това е право, г-да. Половинъ милиардъ, 500—600 милиона лева държавата харчи ежегодно въ форма на премии отъ неплатени мита, т. е. намалени мита, евтинъ превозъ по желѣзницитѣ, стойностъ на неплатени прѣки данѣци и стойностъ на така нареченитѣ общи и специални облаги.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Половинъ милиардъ лева губи държавата отъ мита, а 7 и половина милиарда лева е производството на нашата индустрия.

П. Стояновъ (д): Вѣрно е, че това е единъ огроменъ фондъ за нашата индустрия. И когато се дава тоя фондъ, естествено е, че въ това отношение като противевесъ, като рекомпенсация, обществото въ лицето на държавата може да изиска, щото тази индустрия да се научи да произвежда по-евтино своитѣ произведения и, следователно, да даде, срещу даванитѣ ѝ облаги, съответно обла-

годетелствуване за вътрешното производство, за вътрешната консомация.

Но, г-да, при единъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, въ всичкитѣ негови промѣни, които ние сме защищавали, които стояха въ платформата на Народния блокъ на първо мѣсто и които ще трѣбва да бѣдатъ прокарани, ние не можемъ да се откажемъ отъ едно — отъ принципа за покровителствуване на мѣстната индустрия. Ние ще съкратимъ, и ще трѣбва въ действителностъ да бѣдатъ съкратени, така нареченитѣ паразитни индустрии, т. е., индустриитѣ, които стоятъ на базата на митното и специфичното покровителствуване. Така щото, г-да, отъ принципа на покровителствуване на мѣстната индустрия ние не можемъ да се откажемъ, заради това, защото, така да се каже, социалниятъ, не икономическиятъ, а социалниятъ строй на нашата нация е свързанъ съ нашата индустрия, такава, каквато е. Тамъ ще има съкращения, ще има ограничения, но въ края на краищата ще трѣбва да се поддържа индустриалното производство, заради това, защото при всички други равни условия, при тия покровителствени мита, ние поддържаме у насъ представител на индустриално производство, които ни даватъ възможностъ да направимъ една икономия въ общия разчетъ на цѣлото народно стопанство.

И, най-после, последното възражение, което се направи, ако се не лъжа, пакъ отъ г. Момчилова, бѣше това, че законътъ за нормиране ценитѣ сѣщо така е едно срдство, за да може да се предотвратятъ всички нещастия отъ картелитѣ. Азъ казахъ, г-да, ние нѣмаме само картели за цени; ние имаме картели за разпредѣляне на клиентелата, ние имаме картели за ограничаване на производството — всѣкакви видове картели, и по отношение на тѣхъ законътъ за нормиране ценитѣ не играе голѣма роля. Законътъ за нормиране ценитѣ е единъ времененъ законъ, той е единъ законъ, който идва въ случайтъ на обществени бедствия да даде пълномощие на изпълнителната властъ да постави консоматора въ възможностъ да удовлетворява нуждитѣ си съ единъ минимумъ отъ индустриални и пр. произведения, но законътъ за нормиране ценитѣ не е законъ за уреждане формитѣ на производството, на икономическия строй въ дадена страна. Това е едно органическо законодателство, което стои на базата на нормитѣ, установени отъ законодателната властъ, а не на базата на пълномощия, които изпълнителната властъ ще има и днесъ ще ги употреби така, а утре — другояче.

Ето защо, г-да, азъ смѣтамъ, че тия възражения, какво законътъ е излишенъ, сѣ възражения неправилни.

Цѣлта, която законодателството въ тая областъ може и трѣбва да преследва, е: запазването на общественъ интересъ. Въ какво се заключава тоя общественъ интересъ? Картелитѣ, казватъ — пакъ ще повтаря — сѣ една естествена продукция на капитализма. Нека е естествена форма на капитализма. Това насъ не ни интересува, но ни интересува друго. Картелитѣ, казватъ, създаватъ твърде голѣми усвършенствувания, благоприятствия и главно икономия. Вѣрно е въ много отношения и това, но вѣрно е сѣщо така и обратното: картелитѣ, ползувайки се отъ своето господствуващо положение, преминаватъ тѣзи „естествени“ — въ кавички казано — завоювания на своето естество и отиватъ въ посоката на осигуряване по голѣмитѣ печалби. И заради това законодателството ще има тази цѣлъ, да се изоставятъ картелитѣ, докогато естествено се развиватъ, а да се взематъ мѣрки съ законодателството срещу неестественитѣ проявления на картелитѣ, т. е. да поставимъ тия форми на производството, на посрѣдството, на търговията въ рамкитѣ на общественъ контролъ и да дадемъ санкции въ рѣшетѣ на законодателната, съдебната и изпълнителната власти, за да могатъ да суспендиратъ всѣко едно проявление, което отива да накаръни тоя общественъ интересъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Какъ ще се разреши тая проблема, г-да? Азъ виждамъ, че въ това отношение г. министърътъ е направилъ твърде много и ние трѣбва да му бѣлѣмъ много благодарни, че въ българската законодателна инициатива той е авторътъ на първия законопроектъ за уреждане на картелитѣ. Не се съмнявамъ така сѣщо, че и г. министърътъ, и всички тукъ присѣствуващи, като иматъ предъ видъ тази голѣма задача, която има да разрешимъ, ще признаятъ за необходимо да запазятъ всичко онова, което се съдържа въ законопроектъ като здраво, силно, а всичко онова, което представлява опасностъ общественитѣ интересъ да не бѣде осигуренъ, да бѣде поправено, за да излѣзе този законопроектъ единъ законъ, който ще отговаря на онай витална нужда, която всички преди изборитѣ съзнаваха и която, струва ми се, не игнорира никой и отъ стоящитѣ вънъ отъ насъ.

Прочее, г-да, азъ искамъ да ви наведа нѣколко данни, за да ви илюстрирамъ, какво е положението днесъ, каква задача имаме ние днесъ фактически да разрешаваме.

Нека ни приведа нѣкои данни за ония картели, които днесъ съществуватъ у насъ, за да се види какви сѣ тѣ.

На първо мѣсто, азъ поставямъ единъ картелъ, който е единъ отъ паразитнитѣ, да не кажемъ, но единъ отъ най-малко обяснимитѣ картели въ нашия икономически животъ — картелътъ на тѣстенитѣ произведения, макаронитѣ и фидето. При баснословно евтино брашно, при баснословно и безспорно спаднала стойностъ на работна рѣжа, при обстоятелството, че тая индустрия поглѣща сравнително най-малкъ капиталъ, като основенъ, па и като оборотенъ, тая индустрия днесъ е картелирана и цѣлта на нейното картелиране е: пласиране на тѣстенитѣ издѣлия отъ едно централно бюро и съобразно съ това опредѣляне на максималното производство отъ това централно бюро.

Т. Къчевъ (д. сг): Разтуренъ е този картелъ.

П. Стояновъ (д): Като послѣствие отъ това имаме високи цени на макаронитѣ. Обществото бѣше скандализирано отъ това да яде макаронитѣ на еднѣ ексorbitантно високи цени — когато цената на житото въ България е много ниска. Благодарение на митната преграда, този картелъ има единъ маршъ сравнително много голѣмъ, за да прояви своята народоспасителна стопанска дейностъ!

На второ мѣсто, г-да, ще посоча картела на сапунитѣ фабрики въ България. Акордътъ между тия фабрики се състои въ това: да опредѣлятъ на сапунѣ сравнително високи цени като включватъ въ ценитѣ и митото. А срещу това иматъ суровитѣ материали на съвършено ниски цени. Не трѣбва да се забравя при това, че тия фабрики работятъ съ материали, добивани отъ кожи и кости, които нѣматъ цена въ чужбина, а у насъ въобще не представляватъ отъ себе си обектъ на търговия, но които тѣ, чрезъ специални посрѣдници, събиратъ на безценкъ. А отъ тѣхъ се добива сапунътъ, който е абсолютно необходимъ отъ хигиеническо гледище. Този артикулъ, г-да, днесъ е предметъ на производството на нѣколко картелирани фабрики, които опредѣлятъ количеството на производството.

Министъръ Г. Петровъ: Тѣ сѣ разтурили картела отъ 4—5 дни. Г. Теодоси Къчевъ преди малко каза, че и картелътъ на макаронитѣ фабрики е разтуренъ. Има едно забележително явление: откакъ е внесенъ законопроектътъ, нѣколко картели сѣ разтурени. Вѣроятно търсятъ нова форма.

А. Бояджиевъ (раб): И ще я намѣрятъ.

Министъръ Г. Петровъ: Законътъ ще ги обхване.

П. Стояновъ (д): Това обявява, че картелътъ е разтуренъ, е една невѣрна работа, да не кажа несериозна. Отъ гледището на законодателството не е много важно, дали вчера е съществувалъ картелътъ, а днесъ е разтуренъ, защото утре пакъ може да се създаде. Картелътъ може да отиде даже дотамъ, че да спре производството на известни фабрики, какъвто е случаятъ съ бирения картелъ, защото тия фабрики на сапунъ не даватъ оня рентабилитетъ, който картелътъ желае, и може да струпа цѣлото производство на сапунъ въ фабриката въ Костинбродъ или другаде и по този начинъ да бѣде поставено въ тежестъ на българския консоматоръ олихвяването на единъ капиталъ, който въ сжщностъ нѣма да участвува въ производството.

Другъ картелъ е този на фабрикантитѣ за производство на вгледуоукисъ. Той е единъ много интересенъ картелъ, който има абсолютенъ монополъ въ страната. Той е създаденъ: първо, за опредѣление райони за продажба; второ, за избѣгване на нелоялната конкуренция между фабрикантитѣ на сода и лимонада; и най-после е създаденъ за внимателенъ подборъ на своитѣ клиенти. Само при спазването на тия условия и задѣлжения, фабрикантитѣ сѣ поели ангажментъ да поддържатъ по-нататкъ своето производство.

Другъ картелъ, г-да, който прави голѣмо впечатление, е картелътъ на рафинеритѣ на растителни масла. Той е създаденъ, първо, за да урегулира пазара на растителнитѣ масла, като се унифицира качеството имъ и се пускатъ на пазара истински рафинирани масла — една действително хубава цѣлъ; второ, за да урегулира продажбата така, че да се избѣгватъ всички рискове при продажбата на кредитъ, а то значи да се продава на тоя,

който ще бъде въ състояние да плати на срока онова, което дължи; и най-после, изключва се продажбата аливре при покупката на семената, което значи цената на слънчогледовото семе и въобще на маслодайните семена да бъде държана на сравнително нисък уровень, защото купуват само онѣзи, които сѣ се картелирали, а тѣ сѣ едни, и, следователно, тѣ сѣ въ положение да диктуват ценитѣ. Достатъчно е да се погледне на това, което стана напоследѣтъ съ цената на семената. Причината за това катастрофално спадане на цената на слънчогледовото семе не е само обстоятелството, че не може да става износъ. Спадането на цената на слънчогледовото семе отъ близо 8 л. на 2 л. днесъ, т. е. съ 400%, се дължи, по моето разбиране, на картела на фабрикантитѣ за рафинирани масла.

Р. Василевъ (д. сг): И износътъ на семената е намалялъ.

П. Стояновъ (д): Азъ го казахъ.

Върху картела на захарнитѣ фабрики, за който толкова много се е говорило, нѣма да се спирамъ. Само ще кажа, че този картелъ държи цената на захарта високо не само заради това, защото има високо вносно мито. Както онзи день тукъ се направи смѣтка, при това високо вносно мито, което се плаща, рафинираната захаръ у насъ може спокойно да бъде продавана на вътрешното тържище максимумъ по 19.50 л. — 20 л. килограма. Но тя не се пролава на тази цена. Защо? Заради това, защото картелътъ на захарнитѣ фабрики, първо, организира търсенето на цвеклото; второ, създава фондъ за премии за износъ въ чужбина на евтина захаръ; трето, създава монополъ и на вноса на цвекленото семе отъ чужбина. Единствени тѣзи фабрики сѣ, които внасятъ семе. Митото е твърде високо и заради това не съществува другъ вносъ.

Другъ картелъ съществува за пасмантерията, за която толкова се е говорило тукъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Захарниятъ картелъ не позволява да се приказва много за него и въ Камарата.

М. Дочевъ (д. сг): То е вѣрно. — Най-малко се приказва тукъ за захарния картелъ.

П. Стояновъ (д): Въ продължение на осемъ години Вие, г. Пждаревъ, мълчахте за захарния картелъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството).

Н. Пждаревъ (д. сг): Не съмъ мълчалъ.

П. Стояновъ (д): Мълчахте. Недейте отваря тази скоба, защото азъ не обичамъ да говоря. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Н. Пждаревъ (д. сг): Вземете ми речта . . . (Тропане отъ мнозинството)

М. Дочевъ (д. сг): (Къмъ мнозинството) Ще видимъ вие какво ще направите.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

П. Стояновъ (д): Въ продължение на осемъ години Вие, г. Пждаревъ, нѣмахте нито веднѣжъ смѣлостта да поставите въпроса за цената на захарта въ България.

Н. Пждаревъ (д. сг): Поставихъ го. Лъжете се.

П. Стояновъ (д): Поставяхте го само по кюшетата, . . .

Н. Пждаревъ (д. сг): Не. Отъ тази трибуна го поставихъ.

П. Стояновъ (д): . . . когато искахте да поставите заинтересованитѣ лица, малко по-натѣсно. Но веднага, когато се достигаше търсениятъ резултатъ, замълчавахте и съвършено спокойно минавахте на дневенъ редъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството). Какъ си обяснявате, да се намираме въ България, предъ този срамъ: да се консумира по 4½ кгр. захаръ на глава, когато у насъ се произвежда най-евтина захаръ? Причината е тази, че нѣмахте куражъ, г. Пждаревъ, да повдигнете този въпросъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Позоръ!

П. Стояновъ (д): Даже и тогава, когато г. Буровъ, застави да се намали цената на тонъ цвекло отъ 720 на

600 л. Вие пакъ нѣмахте куражъ да кажете нѣщо. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Н. Пждаревъ (д. сг): (Възразява нѣщо)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Мълчете сега.

П. Стояновъ (д): Азъ не искамъ, г-да, да внасямъ абсолютно никакво възбуждение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. Стояновъ!

П. Стояновъ (д): Седнете си на мѣстото.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ Ви подчертавамъ една мисль — че захарниятъ картелъ не позволява много да се говори за него даже отъ трибуната на Народното събрание. (Тропане отъ мнозинството) И въпрѣки това азъ съмъ повдигалъ въпроса.

Д-ръ Д. Димитровъ (нац. л): Много късно се оправдавате.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля, тишина, г-да! (Пререкания между земледѣлци и сговористи)

П. Стояновъ (д): Г-да! Не разполагамъ съ много време, затова дайте ми възможност да свърша.

Най-после има и курioзни картели. Напр., картелътъ на фабрикантитѣ на бергманови трѣби. Продажбата на тѣя трѣби днесъ става на ексorbitантна цена. Недавна въ вестникитѣ се оспорваше отъ заинтересованитѣ картелъ, че е висока тая цена. Пълното мито е прибавено къмъ цената на тѣзи трѣби, и тѣ се продаватъ тукъ по цена, на каквато не се продаватъ никѣде въ чужбина. Тѣзи фабрики доставятъ на листовъ материала, отъ който се изготвятъ трѣбитѣ, тукъ тѣзи листовъ се сгъватъ по най-простъ механически начинъ и се получаватъ трѣбитѣ, които се продаватъ на монополни цени, понеже само единъ ги произвежда.

А. Капитановъ (з): Мѣстна индустрия!

Д-ръ Д. Димитровъ (нац. л): Сговористка индустрия!

П. Стояновъ (д): Следъ всичко това ще се спра върху самия законопроектъ. Каква трѣбва да бъде, г-да, регулировката на всички тѣзи явления у насъ? Картелнитѣ съглашения не сѣ единични. Въ нашия стопански животъ, така както се е развивалъ досега, често се говори за интервенция на държавата, а въ сѣщностъ не се прави никаква интервенция. Идете въ Министерството на търговията — г. министърътъ нѣма да се обиди, защото отъ вчера е тамъ — и поискайте досието, да кажемъ, на гвоздената индустрия. Нѣма такова досие. Вие нѣма да намѣрите изследване за това, колко желязо се внася, отъ какъвъ видъ, какви фабрики има, колко капиталъ е ангажиранъ въ тѣхъ, какъвъ оборотенъ капиталъ иматъ, какво е годишното имъ производство, на какви цени продаватъ. Също така не можете да намѣрите досие по производството на циментъ въ България, който е монополъ на дружество „Гранитоидъ“. Нѣма да намѣрите досие за пасмантерийната индустрия, нѣма да намѣрите досие за макаронената индустрия, нѣма да намѣрите досие за нищо. Защо? Затова защото не е съществувало внимание къмъ общественитѣ интересъ, за да може да се извършватъ такива изучвания. И заради туй, макаръ да сме поставени въ известно затруднение отъ това, че много нѣща въ тази областъ не сѣ ни известни и единъ видъ законопроектътъ се явява преждевремененъ за нѣкой, азъ мисля, че това абсолютно никакъ не ни освобождава отъ задължението да гласуваме предложението законопроектъ.

Искамъ сега да направя нѣкой малки бележници по текста на законопроекта и мисля, че по тѣхъ ще можемъ да постигнемъ съгласие съ г. министра.

Лансира се упрѣкътъ, че законопроектътъ е взаимствуванъ отъ германския законъ, че е преписъ.

С. Момчиловъ (нац. л. о): (Възразява нѣщо)

П. Стояновъ (д): Това казахте Вие, г. Момчиловъ, но то не е вѣрно. Ако сравните законопроекта съ германския законъ и съ други закони, ще видите, че това не е право, че вашето твърдение е съвършено голословно. Още въ чл. I на законопроекта е дадена формулировка на понятието картелъ, като се казва: (Чете) „Договоритѣ или решенията, които създаватъ задължение за поддържане на определено производство или пласментъ, които установя-

ватъ общи цени или други общи условия за пласирането на произведенията, които разпределят между предприятията общия пазаръ на райони" и т. н., създаватъ картелите.

С. Дойчиновъ (нац. л. о.): Удаченъ ли е, споредъ Васъ, този текстъ?

П. Стояновъ (д): Ако имамъ време, ще се спра на всички подробности, но нѣмамъ време. — Вѣрно е, че този чл. 1 е заимствуванъ отъ германското законодателство, обаче въ германското законодателство тръстоветъ не сѫ подведени подъ сѣщото понятие. Тамъ е разликата. Това го има въ унгарския законъ. У насъ нѣма още тръстове. Тукъ сѫ почитаеми г. Цанковъ сме въ различие. Тръстоветъ сѫ вертикални организации, а картелитъ — хоризонтални. Картелитъ сѫ организиране на еднородни, самостоятелни предприятия съ целъ да владѣятъ монополистически пазара, а тръстоветъ организиратъ производството и върватъ отъ суровия материалъ до готовия за консомация продуктъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Между тръстоветъ и картелитъ нѣма нищо общо. Тръстоветъ сѫ израсли като акционерни предприятия, а картелитъ сѫ съглашения. При картелитъ предприятията не губятъ индивидуалния си характеръ и оставатъ самостоятелни, когато при тръстоветъ предприятията не оставатъ самостоятелни. Тръстътъ е грамадно единично предприятие.

П. Стояновъ (д): И тамъ има договоръ, . . .

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Нѣма договоръ.

П. Стояновъ (д): . . . само че има приемственостъ на производството отъ суровъ материалъ до готовъ продуктъ.

Така щото, г-да, въ законопроекта действително има заимствувания, и тѣзи заимствувания сѫ не само отъ германското, а и отъ други законодателства, но азъ бихъ молилъ г. министра да се съгласи, колкото е възможно повече да изоставимъ заимствуванията и да се съобразимъ съ нашата действителностъ. Напр., азъ намирамъ, че въ текста на чл. 1 има една непълнота. За онѣзи картели, които сѫ създадени възъ основа на договоръ или съглашение, казва се, че тѣзи договори и съглашения трѣбва да бждатъ писмени и регистрирани, за да бждатъ признати картелитъ. Но за онѣзи картели, които сѫ тайни, . . .

Министъръ Г. Петровъ: Тѣ сѫ нищожни — чл. 11.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Тѣ сѫ най-страшни.

П. Стояновъ (д): Тѣ сѫ нищожни, но задачата на нашия законопроектъ е да ни предпази отъ последствията на тѣхната деятелностъ. Не е важно, дали съглашението е регистрирано, или не е регистрирано. Ние ще трѣбва да имаме предъ видъ сѣщо и тайнитъ картели, тайнитъ съглашения.

Министъръ Г. Петровъ: Имаме ги предъ видъ — чл. чл. 11 и 18.

П. Стояновъ (д): Въ чл. 19 се казва: (Чете) „За обезпечение изплащането на наложенитъ глоби на вписанитъ картели служи залогътъ по чл. 7 отъ закона“. Ще трѣбва да се прибави нова алинея за невписанитъ картели. Защото, г-да, тайнитъ съглашения, акордитъ, особено за една кампания, за краткъ срокъ отъ два-три месеца, които у насъ захванаха да наричатъ консорциуми и сѫ всевъзможни други названия, сѣщо трѣбва, споредъ моего разбиране, изрично да бждатъ предвидени въ законопроекта.

Министъръ Г. Петровъ: Като че ли правите едно смѣнение. Въ чл. 18 се предвиждатъ наказания за онѣзи картели, които не изпълняватъ разпореденията на закона или действуватъ въпрѣки разпореденията на закона. Въ чл. 19 се говори само за вписани картели, тѣй като тѣхната деятелностъ може непосредствено да бжде обхваната отъ органитъ на министерството. А чл. 18 се отнася и до невписанитъ картели.

П. Стояновъ (д): Азъ мисля, че ще действуваме по-правилно, ако обхванемъ и невписанитъ, тайнитъ съглашения. Вѣрно е, че за тѣхъ не може да се предвиди, че ще бждатъ анулирани затова, защото не сѫ регистрирани. Та тѣ именно затова сѫ действителни и даватъ своитъ резултати, защото сѫ тайни. Но именно защото сѫществуватъ такива тайни картели и даватъ резултати, ние имаме за-

дължението да ги обхванемъ въ закона, още повече, че тѣ се създаватъ за смѣтка на повишението на ценитъ. Азъ пакъ поддържамъ, че картелитъ у насъ сѫ преимущество въ посока на използване възможнитъ максимални цени на вътрешното тържище. Тѣзи тайни съглашения, тѣзи акорди, които могатъ да се постигнатъ — нѣма да се спирамъ да изброявамъ нѣкои отъ тѣхъ — сѫ най-опасни, защото сѫ ултраспекулативни. И на второ мѣсто — това, което го има въ полския проектъ, и което го нѣма въ нашия — касае се за ония наши предприятия, които участвуватъ въ международенъ картелъ. Споредъ текста на законопроекта, тѣ не сѫ задължени да се регистриратъ, защото тѣ принадлежатъ къмъ единъ другъ картелъ, международенъ — но фактически тѣ участвуватъ въ единъ картелъ у насъ.

Министъръ Г. Петровъ: По търговския законъ тѣ се регистриратъ.

П. Стояновъ (д): Картелитъ не се регистриратъ по търговския законъ, а по разисквания законопроекта.

Министъръ Г. Петровъ: Предприятията.

П. Стояновъ (д): Предприятията по търговския законъ се регистриратъ, но могатъ и да не се регистриратъ. Ние имаме примѣръ съ спора, който сега води правителството съ международния картелъ за петрола — споръ за цената. Очевидно е, че ние имаме предъ себе си единъ всемирненъ картелъ, който иска безогледно да използва вътрешното тържище. По отношение на него и на неговитъ представители тукъ, макаръ да не ви заявяватъ, че сѫ въ нѣкакъвъ картелъ, ние трѣбва да вземемъ съответнитъ мѣрки, още повече, че имаме въ чл. 2 отъ законопроекта едно постановление съвършено правилно — което го нѣма въ ония закони, за които говорите Вие, г. Момчиловъ — а именно, че ония единични предприятия, които иматъ монополно положение на тържището, се считатъ сѣщо така за картели и попадатъ подъ ударитъ на този законопроектъ. Това е норвежко законоположение — взето е отъ норвежкия законъ. Таково предприятие е „Гранитоидъ“, такива сѫ и нѣколко други предприятия, които иматъ монополно положение на нашето тържище, а сѣщо и ония чужди предприятия, които се намиратъ въ единъ картелъ.

Г-да! Азъ не разполагамъ съ толкова време, че да се спирамъ върху всички подробности. Азъ само едно искамъ да кажа. Г. министърътъ казва, че най-ефикасното сръдство за борба съ картелитъ, доколкото тѣ могатъ да се проявяватъ лошо, е да се гарантира на тия, които пожелаятъ, свободата да излѣзатъ отъ картелното съглашение. Това е действително една ефикасна мѣрка, г-да! Обаче струва ми се, че както е казано въ законопроекта, не е достатъчно правилно. Въ забележката къмъ чл. 3 е казано, че се дава право на участващитъ въ нѣкой картелъ да се освободятъ отъ договорнитъ си задължения. Това е действително едно лоялно покровителствуване на тия, които искатъ да се дебарасиратъ отъ известни тежести. Но обществениятъ интересъ по-нататкъ диктува, не само да се освободятъ тѣ отъ договорнитъ си задължения, но и да се анулиратъ последнитъ, евентуално да се сложатъ всички санкции, доколкото е констатирано, че обществениятъ интересъ е засегнатъ. Азъ, като законодатель, ще дамъ възможностъ на нѣкой, който е влѣзълъ въ единъ картелъ и си е вързалъ ржцетъ, да излѣзе отъ него, за да може да конкурира, но азъ ще се интересувамъ много повече не отъ неговия личенъ интересъ да излѣзе да конкурира, а да установя, че въ създаденото съглашение е имало — мимо регистрацията, която е направена — създадени условия, които може би не сѫ известни, но поради които трѣбва да се наложатъ санкции. Искамъ да кажа, че въ това отношение туй не е достатъчно. Ние трѣбва да искаме една регистрация, но не само регистрацията формална: ние, еди-кой си, се съгласихме да създадемъ единъ картелъ върху тия и тия начала. Това е съвършено недостатъчно. Това може да е достатъчно по чехския проектъ, това донѣкъде може да е така и по унгарския проектъ, за насъ, обаче, то е съвършено недостатъчно. Въ това отношение ние трѣбва да искаме едно пълно изложение, съ мотиви, съ всички обстоятелства, които да ни уяснятъ кои сѫ обективнитъ условия, при които е могло да се помисли и впоследствие действително се е пристигло къмъ създаването на единъ картелъ. Ние можемъ да запазимъ регистрацията да бжде тайна, както въ законопроекта се иска регистърътъ да бжде таенъ, но сѣщевременно тоя регистъръ трѣбва да бжде пълненъ и въ него трѣбва да има d'office всички онова ново, което

се внася в договора или решението за картел, от една страна, и, от друга страна, всички изложения, отчети за изминало време и за реализирани печалби и дейтелност. Въобще всичко, каквото е направено и се създава в това отношение, трябва да бъде обект на регистрация.

Г. министърът смъта, че картелната комисия и картелният съд са достатъчни институции за упражняването на контрол. Г-да! Аз ще се съглася с някой от преждоговорившият, че картелната комисия и картелният съд са недостатъчни. Недостатъчни са, г-да, защото това са обикновени административни учреждения. Нашият менталитет и нашата практика, г-да, не позволяват да бъдат вържени на една административна комисия такива пълномощия, каквито законопроекта дава. Аз мисля, че в това отношение трябва да бъдем наистина. Това е министърът, който ще поема отговорност за всички тия неща. Комисии, съдилища — всичко това ще има само консултивна функция, ще създаде материал и министърът ще решава. Корупцията, от която всички се боят и която е огромна в практиката на картелите и тръстовете — това е нещо невъроятно и може би най-големият срам за капиталистическата система е тая корупция, вследствие на тия съглашения — може да нагази дълбоко въ в канцеларията, но когато опре до министъра, когато министърът поема отговорност, тогава въпросът е друг. Може да обвинят министъра въ корупция — нека го обвинят — но нека бъдат запазени от изкушенията ония, които нямат политическа отговорност, каквато има министърът. И в това отношение аз ще предлагам да се реши въпросът така, както е решен той въ Германия, както е решен въ Унгария, както се предлага да се разреши въ Чехословакия: министърът на търговията, а въ известни случаи и министърът на финансите ще вземат въ това отношение своето решение, правителството евентуално ще вземе своето решение и ще постави всичко на място.

Обажда се: Министерският съвет, църният кабинет.

П. Стоянов (д): Правителството — то се разбира. — Искам да кажа, въ това отношение ние трябва да поставим нашите чиновници въ положението да изучават, да дават съвети, да знаят положението въ всеки момент, да бъдат така да се каже, обективни информатори за онза, което респективният министър ще трябва да реши и да поеме за него отговорност.

Ние не трябва да създаваме нови юрисдикции. Аз мисля, че прекрасно можем да съкратим картелния съд и да определим, Върховният административен съд да решава. Върховният административен съд у нас е едно учреждение, което вече постепенно нагазва въ областта на висшите юрисдикции. Това смъто може да се направи, защото, ако днес една глоба, която налага министърът на финансите, отива да се обтжи — и да се обтжи на законно основание — пред Върховния административен съд, и той се произнася съвършено правилно, като разглежда въпроса обстойно, защо и едно решение, което ще се вземе от министъра на търговията за налагането на една кара, или за създаването на един ред, на един порядък по отношение на картела и картелираното производство, да не може да отиде пред Върховния административен съд?

Не намирам, г-да, за това каквито и да е препятствия, и всъщност възражения, направени въ това отношение, ще бъдат съвършено безосновни. Практиката въ тази област и юрисдикцията у нас са вече установени, и нашият Върховен административен съд всичко е бил на своята висота.

Но има, г-да, един въпрос, за който аз искам да кажа само две думи — защото нямам време. Това е въпросът за чл. 11. Въ проекта си г. министърът казва: (Чете) „Не са позволени и са абсолютно нищожни договорите или решенията от вида на тези, изброени въ чл. 1, когато имат за цел: а) да поддържат неоправдано високи цени; б) ограничаване на производството или на пласмента му с цел за увеличение на цените; а аз ще прибавя: и да ги държат неоправдано на един сравнително висок уровень, защото и тогава, когато цените не се намаляват, а обективните условия повеляват те да бъдат намалени, пак може да има спекулация. (Чете): „б) или по друг начин да засегнат интересите на общото народно стопанство или общото благо. Тези до-

говори или решения са абсолютно нищожни“. Тези са нищожни и по силата още на чл. 1 от законопроекта и, следователно, това е едно излишно повторение.

Но аз искам да кажа, че въ това отношение ще трябва да се прибавят още няколко пункта, които ще правят договорите, по силата на които се създават картелите, за абсолютно нищожни. За кога са нищожни тия договори: за страните, които влизат въ тях, или за държавата? Каква полза за нас, консоматорите, от това, че ние ще обявим съглашението за тези картели за абсолютно нищожни? За онези, които влизат въ картелите, съглашението се унищожава, и с това те се връщат въ първото си положение, но срещу всичко това, което те са направили или могат да направят срещу нас, консоматорите, къде са гаранциите? Обществото не е защитено. Ние можем да анулираме договорите или решенията за картелите, но те трябва да подлежат на наказания — които трябва да бъдат предвидени въ закона — за това, което са направили въ тая област.

Най-после искам да направя една бележка и по чл. 13. Чл. 13 е най-важният член от законопроекта. Той казва, че, когато комисията по картелите констатира неоправдано високи цени на пазара, тя има право да вземе всички мерки за нормализирането им и да поиска от министъра на финансите да направи потребното за намаляване съответните вносни мита, или да отмени облагоустванията, с които се биха ползували някой от участващите въ споразумението предприятия по закона за насърчение на местната индустрия. Тези са най-големите наказания.

Но има една предпоставка за всички тия наказания. За да встъпи въ тая си роля, държавата казва: комисията по картелите ще трябва да констатира „неоправдано високи цени“. Какво значи „неоправдано високи цени“? Това законопроектът не определя, аз съмтам, че въ бъдещия закон, за който аз жадувам, това ще бъде най-слабият пункт, ако остане така, както е. Защото какво е „неоправдано високи цени“? Кои смътки ние трябва да вземем пред вид, за да можем да дойдем до заключение, че въ случая имаме оправдано или неоправдано високи цени? Кои обективни условия трябва да приемем? Тук не е казано. Не е казано също, че министърът е упълномощен, респ., да даде инструкции или да определи максимите, началата, по които респективната комисия ще подложи на анализ дейтелността на даден картел и ще каже: въ случая имаме тази или онази оправдана или неоправдана цена. Върно е, че и европейското законодателство има този термин „неоправдано високи цени“, но ние трябва да дойдем до съдържанието на тези „неоправдано високи цени“, и аз мисля, г-да, че въ този случай законът подлежи на едно допълнение. Защото ако проверим смътките, според тевтерите, да кажем, на покровителствуваните индустрии въ България, ще видим, че техните баланси сключват с дефицити, всички са въ загуби.

Имаме тук една френска компания за износ на тюн, която работи около 7—8 години. Всичките ѝ баланси, публикувани въ „Държавен вестник“, бяха все с дефицит, а нейните служаци тук трупаша въ формата на заплати и тантиемии огромни възнаграждения и си отидоха богати, както те, така и техните патрони, които бяха тук, въ България, един вид като въ Алжир.

Та, г-да, ако вземем техните тевтери, ние никога не можем да дойдем до разрешението на въпроса: кога цените са били пръкомърно ниски, или пръкомърно високи. Ако вземем за основа цената на продукта на свободния пазар, донесен до нашите граници, плюс застраховката и превода и всичко това, което струва, за да дойде продуктът на нашето тържище от свободния пазар, тогава ще имаме съвършено друга смътка и пак ще се питаме, коя е нормалната цена на пазара, която трябва да вземем като основа.

Ето защо аз съмтам, г-да, че законопроекта, като първи въ тази област, отговаря на ангажментите, които новата власт е поела към българския гражданин, към българския народ. Като първи, въ много отношения този законопроект подлежи на поправки и допълнения, които ще бъдат направени с добрата воля и съзнанието на всички отук дотук, (Сочи мнозинството и опозицията), че това законодателство за нашите условия е абсолютно неизбежно и необходимо. Нека този законопроект, за чест на г. министъра, и на правителството, и на Народното събрание, даде на българския гражданин, на българския консоматор на първо място, въ лицето на

огромното народно мнозинство, защита, като намали високитъ несправедливи цени на продуктите отъ първа необходимостъ, които цени сега се диктуватъ отъ картелитъ, съществуващи благодарение на създаденитъ отъ насъ и отъ обществото благоприятни условия въ нашето отечество. (Ръжкоплъскания отъ мнозинството)

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. председателю! Искамъ думата за лично обяснение.

Министъръ Г. Петровъ: Предлагамъ заседанието да се вдигне за утре съ същия дневенъ редъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. председателю! Искамъ думата за лично обяснение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които приематъ предложението на г. министра на търговията, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. председателю! Не можете да ми откажете правото да взема думата за лично обяснение.

Нъкой отъ мнозинството: Другъ пътъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Тогава не се сърдете, когато се нарушава редътъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. и 45 м.)

Председателъ: **СТ. СТЕФАНОВЪ**

Подпредседателъ: **Н. ШОПОВЪ**

Секретари: { **ВАС. МАРИНОВЪ**
 { **Т. Ц. МЕЧКАРСКИ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**